

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Joosep Kuusk

Õiguskirjanduse kasutamine Riigikohtu praktikas

Magistritöö

Juhendaja: *PhD.* Age Värv

Tallinn
2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. ÕIGUSKIRJANDUSELE VIITAMISE EESMÄRK JA PÕHJENDATUS.....	8
1.1. Õiguskirjanduse roll õiguse tõlgendamisel	8
1.2. Õiguskirjandusele viitamise kohustuslikkus ja põhjused.....	11
2. ÕIGUSKIRJANDUSE KÄSITLUS RIIGIKOHTU PRAKTIKAS	18
2.1. Õiguskirjandusele viitamise statistilised näitajad	18
2.1.1. Kohtulahendid	18
2.1.2. Eriarvamused.....	26
2.2. Viitamise süsteemid	30
2.2.1. Kohtulahendid	32
2.2.2. Eriarvamused.....	35
2.3. Nõustumine õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ning viidete ülevaade õigusküsimuste kaupa.....	39
2.3.1. Kohtulahendid	39
2.3.2. Eriarvamused.....	48
KOKKUVÕTE.....	52
SUMMARY	56
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	61

SISSEJUHATUS

Õiguse rakendamise ning õigusemõistmise lahutamatuks osaks on selle tõlgendamine, kuivõrd õigusnormist arusaamine on selle rakendamise fundamentaalseks eelduseks.¹ Õigusnormi teksti mõistmine võib olla keeruline, sest kirjapandud mõisteid ei pruugi olla kasutatud õigesti või on sarnase tähendusega väljendeid kasutatud ebajärjepidevalt.² Samuti võib kasutatavate mõistete tähendus erineda olenevalt õigusharust, millega seoses konkreetset mõistet kasutatakse.³ Seetõttu on õiguse mõistmisel vaja õigusnormi tõlgendamise kaudu kõigepealt tekst endale arusaadavaks muuta,⁴ kasutades erinevaid tõlgenduslikke argumente, millest tuntumad on Friedrich Carl von Savigny tõlgendamiskaanonid.⁵ Üheks selliseks tõlgenduslikuks argumentiks on ka õigusteaduses esile kerkinud arvamused.⁶

Aleksei Kelli ja Sten Lind on märkinud, et Eesti kohtutel ei ole tekkinud kommet õiguskirjandusele oma lahendites viidata, mis nähtub mh kriminaalõiguse valdkonna kohtupraktikast (sh Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahenditest), kus leidub vaid vähesel määral viiteid õiguskirjandusele.⁷ Lisaks on Marju Luts-Sootak hinnanud Eesti õigusteadlaste arvu ning õigusteaduslike uurimuste lugejate arvu väheseks,⁸ millest võiks iseenesest järeldada, et õiguse rakendamisel ei ole rakendajal ülemäära palju Eesti õiguskorra suhtes asjakohast teaduskirjandust, millele argumentatsiooni kujundamisel tugineda.

Tegu oleks aga ennatliku järeldusega, sest kaasaegne Eesti õigusteadus on ajaloolises võrdluses üsnagi viljakas – alates taasiseseisvumisest on eestikeelset õiguskirjandust publitseeritud rohkem kui kunagi varem.⁹ Eesti õigusteadus kujuneb nüüdisajal peamiselt artiklite kirjutamise kaudu, mida reeglina avaldatakse alates 1993. aastast trükitavas *Juridica* ajakirjas.¹⁰ Lisaks on olulise tähtsusega seaduste kommenteeritud väljaanded, mis pole rangelt võttes õigusteadusliku uurimise väljendus, kuid sellest hoolimata tuginevad olulisel määral õigusteadusele.¹¹ Kommenteeritud väljaannete (nagu ka muude õiguskirjandusteoste) tähtsus väljendub ka nii

¹ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004, lk 145.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*, lk-d 145-146.

⁴ Narits, R. Tõlgendamine: teadus või seadus? – *Juridica* 1994/4, lk 1.

⁵ Ernits, M. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas – *Juridica* 2010/8, lk 669.

⁶ Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996, lk-d 171, 186.

⁷ Kelli, A., Lind, S. Kohtupidamine ja autoriõigus: mis saab siis kui kohtulahend on plagiaat? – *Juridica* 2015/1, lk-d 34, 38.

⁸ Luts-Sootak, M. Eesti õigusteadus 2019. aasta vaates – *Juridica* 2019/6, lk 395.

⁹ *Ibid.*, lk 393.

¹⁰ *Ibid.*, lk 395; vt ka *Juridica* ajakirja veebilehekülg „Tutvustus“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/index.php?show=about> (05.03.2025).

¹¹ Luts-Sootak, lk 395.

praktikute kui tudengite poolt kasutamises vastavalt juhend- või õppematerjalina.¹² Seega on õiguse rakendajate käsutuses arvestataval määral õigusteaduslikke seisukohti, mida tõlgendusargumentidena kasutada.

Käesolevas magistritöös käsitletakse õiguskirjandusena kirjalikku (juriidilist) teadusteksti, mida Marju Luts-Sootak kirjeldab kui kõige jäävamat teaduse eluvormi.¹³ See hõlmab endas nii õigusalasest ajakirjades *Juridica* ja *Juridica International* avaldatud artikleid kui erinevaid pikemaid õigusteaduslikke kirjandusväljaandeid – näiteks seaduste kommenteeritud väljaandeid, mis toetuvad teaduslikule uurimisele.¹⁴ Sealjuures iseloomustavad teadusteksti võimalikult objektiivsete meetodite kasutamine, mille kaudu jõutakse kõrge usaldusväärusega ja tõestatava teadmiseni.¹⁵ Seetõttu jäävad käesoleva magistritöö raamest välja näiteks õigusteadlaste seisukohavõtnud ajalehtedes jm mitteakadeemilistes veebiväljaannetes (nt *Postimees*, *Delfi*). Kuigi õigusteadlane võib mistahes meediumis käsitleda õigusteadusega seotud küsimusi – näiteks selgitada kehtiva õiguse sisu, mis on üheks õigusteaduse eesmärgiks¹⁶ – ei taga need väljaanded arvamuste kajastamisel tingimata kõrge tõestatava teadmise edasiandmist. Küll aga on õigusteaduslike tekstidena käsitatavad näiteks magistri- ja doktoritööd,¹⁷ mistõttu loetakse ka need käesolevas magistritöös õiguskirjanduse hulka.

Õiguskirjanduse roll konkreetses õigussüsteemis võib olla märkimisväärselt erinev. Näiteks Inglismaal ei ole õigusteadusele viitamine kohtulahendites kuigi levinud ning kui viiteid ka esineb, siis sõltub see konkreetset asja otsustava kohtuniku soovist.¹⁸ Saksamaal aga peetakse õigusteadlaste panust kohtupraktikas õigusliku diskussiooni arendamise seisukohalt väga tähtsaks ning õigusteadlaste teostele viitamine lisab kohtulahendi argumentatsioonile täiendava kaalu.¹⁹ Seega on Saksa õiguskultuuris õigusteadlastele viitamine sage nähtus.²⁰ Mõnel pool on aga kohtute suhtumine õigusteadusesse suisa vaenulik – näiteks on Ameerika Ühendriikide ülemkohtu esimehe hinnangul õigusteadlaste kirjatööd õiguspraktikute jaoks suuremas osas

¹² *Ibid.*, lk 395.

¹³ *Ibid.*, lk 393.

¹⁴ Luts-Sootak, lk 395.

¹⁵ Bachmann, T. Teaduspraktika tahud ja toed. Tartu Ülikooli Kirjastus 2004, lk-d 9-10.

¹⁶ Narits, Õiguse entsüklopeedia, lk-d 212-213.

¹⁷ Sootak, J., Siimets-Gross, H. (koost.). Üliõpilastöö kirjutamine ja vormistamine. Juhend õigusteaduskonna üliõpilastele. Juura: Tallinn 2020, lk-d 5-6.

¹⁸ Mattila, H.E.S. Cross-references in Court Decisions: A Study in Comparative Legal Linguistics. – *Lapland Law Review* 2011/1, No 1, lk-d 103-104.

¹⁹ Jakab, A. Judicial Reasoning in Constitutional Courts. A European Perspective – *German Law Journal* 2013/14, No 8, lk-d 1251-1252; Mattila, lk-d 97-98.

²⁰ Mattila, lk 98.

täiesti väärtusetud.²¹ Käesoleva magistritöö eesmärgiks on selgitada välja, milline roll on Eesti õiguskirjandusel Eesti kohtupraktikas. Töö analüüsi esemeks on õiguskirjanduse käsitus kohtusüsteemis, keskendudes Riigikohtu kui kõrgeima astme kohtu praktikale. Magistritöö eesmärgiks on täpsemalt välja selgitada:

- kui tihti viitab Riigikohus oma lahendites õiguskirjandusele;
- kas Riigikohtu viidetes õiguskirjandusele on kindlaks määratav ühtne stiil, mida viidete puhul läbivalt järgitakse;
- millistes õigusküsimustes viitavad riigikohtunikud õigusteaduslikele teostele;
- kas õiguskirjandusele viidatakse eesmärgiga tugevdada kohtulahendi argumentatsiooni või väljendada eriarvamust teoses väidetu suhtes.

Eeltoodu pinnalt soovib autor magistritöö tulemusena tuvastada, kui kaalukas on õiguskirjandus Riigikohtu praktikas. Eelkõige toetub autor õiguskirjanduse kaalukuse hindamisel õiguskirjandusele esinevate viidete rohkusele Riigikohtu lahendites, lähtudes eeldusest, et mida enam konkreetsele teosele Riigikohtu lahendites viidatakse, seda autoriteetsem on teos Riigikohtu vaatenurgast. Selle meetodi, mida peetakse üldtunnustatud juriidilise kirjanduse mõjukuse hindamise viisiks,²² abil on võimalik kindlaks teha konkreetse(d) õiguskirjandusteose(d), mida Riigikohus enim oma argumentatsioonis kasutanud on ning seeläbi suuremat mõju omavaks peab.

Magistritöös on kasutatud kombineeritult kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit, analüüsides Riigikohtu lahendeid nii erinevate statistiliste näitajate (nt viidete arv õiguskirjandusele konkreetset ajaperioodil) perspektiivist kui viidatud õiguskirjanduse sisulist dialoogi kohtulahendis sisalduva argumentatsiooniga.

Magistritöö käigus on analüüsitud kõiki Riigikohtu veebilehel avalikustatud otsusi ja määrusi kuni 31. detsembrini 2024. Alates 1993. aasta 22. juunist²³ kuni 31. detsembrini 2024 on

²¹ Liptak, A. Keep the Briefs Brief, *Literary Justices Advise*. New York Times, 20.05.2011. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.nytimes.com/2011/05/21/us/politics/21court.html> (15.03.2025); sealjuures ei tähenda see seisukoht, et Ameerika Ühendriikide ülemkohtu kohtulahendites õiguskirjandusele ei viidataks üldse või viidataks haruharva või seostuksid viited ainult ebaoluliste õigusküsimustega. Vt selle osas nt Pertherbridge, L, Schwartz, D.L. An empirical assessment of the Supreme Court's use of legal scholarship. – *Northwestern University Law Review* 2012/ 106, No 3, lk-d 995-1032.

²² Shapiro, F.R. The most-cited legal scholars revisited – *University of Chicago Law Review*, 2021/88, No 7, lk 1613; Shapiro, F.R., Pearse, M. The Most-Cited Law Review Articles of All Time – *Michigan Law Review*, 2012/110, No 8, lk 1485.

²³ Esimene Riigikohtu lahend (RKPJKo III-/A-1) pärineb 22. juunist 1993.

Riigikohus teinud 11 826 lahendit.²⁴ Kuna Riigikohtu veebilehel on avaldatud kõik Riigikohtu lahendid, siis on analüüsiga hõlmatud kõik taasiseseisvunud Eesti Riigikohtu lahendid kuni 31. detsembrini 2024.²⁵

Analüüsitud lahendite otsimiseks on kasutatud Riigikohtu veebilehel kättesaadavat lahendite otsingumootorit.²⁶ Analüüsitavate lahendite hulgast on välja jäetud kohtulahendid, milles sisalduv viide õiguskirjanduslikule allikale tuleneb maa-, haldus- või ringkonnakohtu või mõne menetlusosalise viitest kõnealusele allikale. Seega on magistritöös käsitletud vaid selliseid kohtulahendeid, kus viide õiguskirjandusele sisaldub Riigikohtu kolleegiumi seisukohas.

Kohtulahendeid on otsitud kasutades hulka märksõnu, mis viitavad mõnele konkreetsele autorile, õiguskirjanduslikule allikale või allikate hulgale.²⁷ Samuti on Riigikohtu lahendite esmase analüüsi käigus sõelutud välja mõned märksõnad, mille kaudu on tõenäoline leida enim viiteid õiguskirjanduslikele allikatele. Magistritöö tarbeks kohtulahendite otsimisel on kasutatud järgnevaid märksõnu: "Juridica", „juridica international“, "komm vlj", "erialakirjanduses", "õiguskirjanduses", "teadusmagistritöö", „õigusteoorias“, „õiguskeel“, "doktoritöös", "õpik", "P.Varul", "Narits", "Juura", "karistusõigus.üldosa", "tsiviilõiguse üldosa", "Sootak", "Lepinguõigus" ja "Ühinguõigus". Autor mõnab, et otsinguga pole hõlmatud kõikvõimalikud eestikeelsed õigusteaduslikud teosed, kuid kasutatud terminid on autori hinnangul piisavalt efektiivsed, võimaldamaks tuvastada kõik mõistlikult tuvastatavad ning enimkasutatavad allikad.

Lisaks kohtulahenditele on magistritöoga hõlmatud ka riigikohtunike eriarvamused, milles on viidatud õiguskirjandusele. Kuigi need ei peegelda Riigikohtu kolleegiumi ühtset nägemust konkreetse kohtuasja lahendusest, annab õiguskirjandusele viidatud eriarvamus siiski infot selle kohta, kas ja kuidas konkreetsed riigikohtunikud õiguskirjanduslikke allikaid kasutavad.

Magistritöö esimeses peatükis on avatud õiguse allika mõistet erinevate autorite käsitluses ning selgitatud, kas ja kuidas asetub õiguskirjandus õiguse allikate hulka. Seejärel uurib autor, kas kohtunikel lasub kohustus õiguskirjandusele viidata ning millised (kui üldse) on kohtuniku

²⁴ Allikas: Riigikohtu lahendite otsingumootor. Arvutivõrgus kättesaadav : <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?otsuseKpalgus=01.01.1993&otsuseKpLopp=31.12.2024&sortVaartus=LahendiKuulutamiseAeg&sortAsc=false&kuvadaVaartus=Pealkiri&pageSize=25&defaultPageSize=25> (15.01.2025).

²⁵ Luts-Sootak, M., Siimets-Gross, H. Eesti õiguse 100 aastat. Vene keisririigi pärandi haldajast Euroopa õiguse kaaskujundajaks. Tallinn: Post Factum 2019, lk 160.

²⁶ Riigikohtu lahendite otsingumootor. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid> (15.01.2025).

²⁷ Näiteks märksõna "kommenteeritud väljaanne" või "komm vlj" kaudu saab otsida viiteid kõikidele seaduste kommenteeritud väljaannetele.

jaoks viitamata jätmise tagajärjed. Samuti selgitatakse teiste autorite töödele viitamise põhjuseid nii akadeemilise teksti kirjutamisel kui ka kohtulahendites.

Magistritöö teises peatükis analüüsitakse viiteid õiguskirjandusele nii Riigikohtu lahendites kui eriarvamustes. Esmalt käsitleb autor viidete statistilist külge, tuvastades sealhulgas viidete sagedust nii erinevate Riigikohtu kolleegiumite kui konkreetsete riigikohtunike ja õigusteaduslike allikate kaupa. Teise peatüki teises alapeatükis käsitletakse õiguskirjandusele viidete formaalset poolt ehk viitamise stiili. Viidete formaalse poole analüüsi käigus soovib autor riigikohtunike viitamise praktika pinnalt tuvastada, kas Riigikohus kasutab ühtset stiili või mitte. Ühtse viitamissüsteemi eesmärk on Richard Posneri meelest anda viidatud allika kohta piisavalt infot ja selgitada selle tähtsust konkreetse asja lahendamise seisukohast,²⁸ samas on ebaühtlaste viidete puhul väidetud ka raskesti jälgitavate viidete tõttu negatiivset mõju argumentatsiooni läbipaistvusele.²⁹

Kolmandas alapeatükis analüüsitakse, milliste õiguslike küsimuste lahendamisel on Riigikohtu lahendites ja eriarvamustes õiguskirjandusele viidatud. Samuti uurib autor, kas riigikohtunikud viitavad tõenäolisemalt erialakirjandusele kirjanduses esitatud seisukohaga nõustudes või seda kritiseerides.

Sarnaselt käesoleva magistritöö teemaga leidub välismaa teaduskirjanduses laialdaselt kaasaegseid analüüse erinevate kohtute viidetest õiguskirjandusele.³⁰ Magistritöö autor ei ole teadlik, et Eesti erialakirjanduses kohtute poolt õiguskirjanduse kasutust kohtulahendites seni käsitletud oleks. Seega on magistritöö näol esimese sellekohase teemakäsitlusega Eesti juriidilises teaduskirjanduses.

²⁸ Posner, R. The Bluebook Blues – The Yale Law Journal, 2011/120, No 4, lk 852.

²⁹ Dzehtsiarou, K., Ridi, N. The Use of Scholarship by The European Court of Human Rights – International and Comparative Law Quarterly, 2024/73, No 3, lk 738.

³⁰ *Ibid.*; vt ka nt Campagnolo, Y., Andrzejewski, C. The Most-Cited Law Review Articles of All Time by the Supreme Court of Canada – Alberta Law Review, 2022/60, No 1; Cooney, M. What Judges Cite: A Study of Three Appellate Courts – Stetson Law Review, 2020/50.

1. ÕIGUSKIRJANDUSELE VIITAMISE EESMÄRK JA PÕHJENDATUS

1.1. Õiguskirjanduse roll õiguse tõlgendamisel

Mistahes juriidiliste küsimuste lahendus sõltub paratamatult konkreetse küsimuse lahendamisele kohalduvast õigusest.³¹ Kohalduvat õigust tuleb mõista aga laiemalt kui seadusandja poolt vastu võetud seaduste kogumit, kuivõrd “õiguse” mõiste all objektiivses tähenduses saab mandrieuroopalikus kultuuris mõista kogu kirjapandud õiguse allikate kogumina.³² Niisiis on oluline tuvastada, millised on need asjakohased õiguse allikad, et aru saada konkreetsetes jurisdiktsioonis kehtivast õigusest ja vastavalt lahendada õiguslik probleem.³³

Raul Naritsa hinnangul saab Eesti õiguskorda iseloomustada kui ühiskondlikule soovile toetuvat ning seadusõigusele tuginevat õiguskorda. Seega tuleks üldisemal tasandil õiguse allikatena mõista Eesti kontekstis selliseid õigusakte, milles sisalduvad õiguslikud normid ning mille kehtestamise kaudu väljendatakse seega ühiskondlikku tahet. Sellise määratluse kohaselt on õiguse allikatena käsitletavad esmajoones seadused, aga ka seadlused ja määrused.³⁴

Tsiviilõiguse kontekstis on väljendatud seisukohta, et õiguse allikatena saab mõista „õigusnormide objektiivse esinemise vorme.”³⁵ Erinevalt Naritsa käsitlusest on Paul Varul jt seisukohal, et seadusest alamalseisvate aktide puhul ei saa reeglina rääkida õiguse allikatest.³⁶ Sealjuures ei ole teiste, seadusest madalamal seisvate aktide (nt juhised ja korrad) puhul mingil juhul tegu õiguse allikatega, kuivõrd need ei sisalda üldkohustuslikke õigusnorme.³⁷ Samas on väljendatud vastupidist arvamust, mille kohaselt määruseid ja muid seadusest alamalseisvaid akte võib siiski pidada õiguse allikaks.³⁸ Erimeelsused puuduvad aga selle suhtes, et vähemalt seadusi saab pidada kõige olulisemaks õiguse allikaks, millega teised õiguse allikad peavad omakorda olema kooskõlas.³⁹

³¹ Vogenauer, S. Sources of Law and Legal Method in Comparative Law. – The Oxford Handbook of Comparative Law. M.Reimann, R. Zimmermann (koost.). Oxford University Press 2019, lk 879.

³² Narits, Õiguse entsüklopeedia, lk-d 38-39.

³³ Vogenauer, lk-d 878-879.

³⁴ Narits, Õiguse entsüklopeedia. Lk 71, 73-77.

³⁵ Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 30.

³⁶ *Ibid.*, lk 31.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Kull, I. Eesti tsiviilõiguse allikate tugev ja nõrk kohustuslikkus – *Juridica*/7, lk 464.

³⁹ *Ibid.*, lk 463; Varul jt, Tsiviilõiguse üldosa, lk 31; Narits, Õiguse entsüklopeedia, lk-d 73-74.

Eeltoodu aga ei tähenda, et õiguse allikate määratlemise puhul saaks piirduda vaid kitsalt Riigikogu, Vabariigi Valitsuse või Vabariigi Presidendi poolt vastuvõetud õigusaktidega. Nii on tsiviilõigustiku üldosa seaduse (TsÜS)⁴⁰ kohaselt tsiviilõiguse täiendavaks allikaks lisaks seadusele ka tava (TsÜS § 2 lg 1), kusjuures tava võib väljenduda nii kirjutatud tekstina mõne valdkonna hea tava juhendis kui kirjutamata reeglina isikute tegutsemisviisides.⁴¹ Küll aga saab õiguse allikaks lugeda vaid selliseid käitumisviise, mida isikud tavapäraselt järgivad, arvestavad ning peavad selliseks käitumisviisiks, mis kohustab neid õiguslikult toimima konkreetsel viisil.⁴²

Väliskirjanduses on aga õiguse allikaid käsitletud kohati laiemalt kui Eesti autorite teostes. Aulis Aarnio jaotab käsitluse õiguse allikatest kolmeks – õigusallikad kitsas, laias ja kõige laiemas tähenduses. Kitsas tähenduses on õiguse allikateks seadused ja seadusandja eesmärgid seaduste loomisel, aga ka kohtuotsused ning konkreetse maa tavaõigus.⁴³ Aarnio liigitab eelmainitud õiguse allikad ka ametlikeks allikateks.⁴⁴ Kõige laiemas tähenduses on õiguse allikatega hõlmatud mitmesugused tõlgendusargumendid, mida Aarnio liigitab järgnevalt:

1. Semantilised argumendid;
2. Grammatilised argumendid;
3. Loogilised argumendid;
4. Juriidilised argumendid;
5. Teleoloogilised argumendid;
6. Väärtused ja hinnangud;
7. Analoogia- ja *e contrario*-argumendid.⁴⁵

Aarnio mõönab, et nii laialt õiguse allikaid tavapäraselt ei mõisteta ning peab asjakohaseimaks määratluseks õiguse allikate laia käsitlust, mille kohaselt on õiguse allikateks juriidilised argumendid, teleoloogilised argumendid ning väärtused ja hinnangud. Sealjuures on juriidiliste

⁴⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I, 31.12.2024, 48.

⁴¹ Kull, I. TsÜSK § 2/3.2.6.1. – Varul, P. jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2023.

⁴² Varul jt, Tsiviilõiguse üldosa, lk 35.

⁴³ Aarnio, lk-d 172, 176.

⁴⁴ *Ibid.*, lk 172.

⁴⁵ *Ibid.*, lk-d 171-172.

argumentide hulka liigitatud eelmainitud nõ ametlikud allikad, aga ka argumendid võrdleva õiguse pinnalt ning õigusteaduslikud argumendid.⁴⁶

Õigusteaduslikud argumendid võivad Aarnio käsitluse kohaselt õiguse allikate kontekstis omada erinevat kaalu. Näiteks võib neid mõista autoriteeti omava allikana, millele viitamisel on eesmärk lugejat mõjutada nii, et esitletav argumentatsioon muutuks või tunduks pädevamana. Teine võimalus on mõista õigusteadust tõlgendamistulemuse objektiivsuse näitajana, millele tuginedes peletada kahtlused tulemuse subjektiivsusest. Kolmanda võimalusena saab õigusteadlaste arvamusi võtta kui juristkonna ühist aktsepteeritud mõtteviisi, mida toetab õigusteaduse olemuslikult õpetav ja seisukohti kujundav iseloom. Aarnio omistab nendest kolmest võimalikust tõlgendusest õigusteadlaste arvamusele eelkõige esimesena kirjeldatud autoriteetse mõjutusallika staatuse, mida ta nimetab samas ka “nõuandvaks.”⁴⁷

Eesti autorite käsitluses ei ole õigusteadlaste arvamused iseenesest õiguse allikaks nagu seda on seadus või tava. Küll aga kasutatakse tsiviilõiguses õiguskirjandust tõlgendamistegevuses abistava allikana, et jõuda seaduse sisu ja mõtte osas selgusele.⁴⁸ Samuti on karistusõiguse kontekstis märkinud Markus Kärner, et kuigi õiguskirjandusele tuginemine on tõlgendamistegevusel vältimatu ja vajalik, ei tohi õiguskirjanduse käsitlus kohtulahendites jätta muljet justkui oleks tegu iseseisva õiguse allikaga.⁴⁹ Seega, kui õiguskirjandusele kohtulahendis viidatakse, tuleb selles sisalduv argumentatsioon siduda kohtu enda argumentatsiooniga, kuivõrd õiguskirjanduse puhul on tegu vaid konkreetse(te) teadlas(te) arvamusega.⁵⁰

Tuleb märkida, et kui Aarnio käsitleb õigusteadusena õigusteadlaste hulgas tekkinud valitsevat arvamust mingis küsimuses,⁵¹ siis Eesti autorite kirjutistes piisab teose kirjeldamiseks õiguskirjandusena sellest, kui kirjatükis on kajastatud mistahes kaaluga arvamus, mis ei pea väljendama tingimata laiemat konsensust mõnel teemal. Küll aga nähtub olevat üksmeel selles, et õiguskirjandusel pole mingil juhul kohustuslikku iseloomu, millest tõlgendamisel peab tingimata lähtuma.⁵²

⁴⁶ *Ibid.*, lk-d 171-172.

⁴⁷ *Ibid.*, lk 187.

⁴⁸ Kull, Eesti tsiviilõiguse allikate tugev ja nõrk kohustuslikkus, lk 471.

⁴⁹ Kärner, M. Riigikohus karistusõiguse tõlgendajana – *Juridica* 2022/9-10, lk-d 633,635-636.

⁵⁰ *Ibid.*, lk-d 635-636.

⁵¹ Aarnio, lk-d 186-187.

⁵² Kull, Eesti tsiviilõiguse allikate tugev ja nõrk kohustuslikkus, lk 471; Kärner, lk-d 635-636; Aarnio, lk 174.

1.2. Õiguskirjandusele viitamise kohustuslikkus ja põhjused

Õiguskirjanduse soovituslik iseloom õiguse tõlgendamisel ei anna selgust küsimuses, kuidas kohtunik peaks käituma juhul, kui ta kohtulahendi argumentatsioonis erialakirjandusele siiski tugineb – kas õiguskirjandusele tuleb tingimata kohtulahendis viidata ning kui jah, siis kuidas seda tegema peaks. Seaduses puuduvad otsesed viited kohtuotsuse kujundamisel õiguskirjandusele viitamise osas. Selle asemel toonitavad nii tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS),⁵³ halduskohtumenetluse seadustik (HKMS)⁵⁴ kui kriminaalmenetluse seadustik (KrMS)⁵⁵ kohtuotsuse seaduslikkust ja põhjendatust.⁵⁶

Kohtuotsuse põhjendatus tähendab seda, et lahendis kasutatud argumentatsioon ja seega kohtu siseveendumuse kujunemine peab olema jälgitav, et kohtuasja lahendusest oleks võimalik aru saada ja seda hiljem kõrgema kohtu poolt kontrollida.⁵⁷ Sealjuures on TsMS kommenteeritud väljaandes märgitud, et kuigi seadus jätab õigusliku põhjenduse osas kohtunikele argumentatsiooni kujundamisel vaba valiku, võiks keerukamates kaasustes tihedamini viidata õiguskirjanduslikele allikatele.⁵⁸ TsMS kommenteeritud väljaande autorid märgivad eraldi, et Eesti kohtutes on levinud praktika tugineda argumentatsioonis õiguskirjandusele, kuid jätta kohtulahendisse vastav viide lisamata.⁵⁹ Kohtulahendites erialakirjandusele viitamata jätmise praktikale on viidatud ka teiste autorite poolt.⁶⁰ Kohtulahendites erialakirjandusele viitamise kasinust on seega nähtud õiguskirjanduses negatiivse ilminguna.

Õiguskirjandusele tuginemist kohtulahendites ja sellele viitamist käsitlevad põgusalt ka 2024. aastal kehtestatud ja kohtunike koolitusnõukogu koostatud kohtuotsuste koostamise lühisoovitused. Kõige selgemalt on kriminaalasjades tehtavate kohtuotsuste puhul välja toodud, et kui kohtunik kasutab otsuse tegemisel õiguskirjandust, tuleks vastavale teosele ka viidata.⁶¹

⁵³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I, 31.12.2024, 41.

⁵⁴ Halduskohtumenetluse seadustik – RT I, 06.07.2023, 30.

⁵⁵ Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 12.12.2024, 7.

⁵⁶ TsMS § 436 lg 1, HKMS § 157 lg 1, KrMS § 305¹ lg 1.

⁵⁷ Kergandberg, E. KrMSK § 339, p 5.7.1 – Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost.). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012; Pilving, I. HKMSK § 157, p A. – Merusk, K., Pilving, I. (koost.). Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2013.

⁵⁸ Velbri, E.-K., Kõve, V. TsMSK § 436/3.1.1. – Kõve, V jt (koost.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI-X osa (§-d 306-474). Kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2017.

⁵⁹ Velbri, E.-K., Kõve, V. TsMSK § 436/3.1.1. ja alaviide 3696.

⁶⁰ Kelli, Lind, lk 38.

⁶¹ Lind, S., Sepp, H. (koost.). Kohtuotsuse koostamise lühisoovitused kriminaalasjas. 2., uuendatud ja täiendatud versioon (2023). Kinnitatud kohtunike koolitusnõukogu otsusega 24.01.2024. Lk 8. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/Kohtuotsuse%20koostamise%20%C3%BChisoovitused_krim2_kehtiv.pdf (12.04.2025); sarnaselt on ka Andreas Kangur märkinud, et „Tsiteerides kirjandus- või muid teoseid, tuleb ka neile viidata selliselt, et viite järgi oleks võimalik tuvastada tsitaadi algallikat.“ Kangur, A. Kohus ja Kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012, lk 230.

Haldusajajas tehtavate otsuste puhul on märgitud märksa leebemalt, et õiguse tõlgendamisel võib kohus „tugineda mh varasemale kohtupraktikale ja asjakohasele õiguskirjandusele.“⁶² Samas puudub soovitus õiguskirjandusele viidata, kui seda kasutatakse. Tsviilasjades tehtavate kohtuotsuste soovitused ei sisalda aga erialakirjandusele tuginemist ega sellele viitamise temaatika käsitlust üldse.⁶³

Eeltoodust nähtub, et õigusteoorias ei peeta üldjuhul õiguskirjandusele viitamist kohtuotsuste kirjutamisel levinud praktikaks. Samuti ei nähtu kohtulahendite koostamise soovitustest, et teiste autorite teoste viitamine oleks miski, millele kohtuotsuse tegemisel suurt rõhku asetama peaks. Seadus või muu õigusakt ei sea samuti kohtunikele nõudeid, kuidas kohtuotsuse tegemisel mõnda õiguskirjanduslikku allikat tuleks kasutada. Seega puudub kohtunikel selgesõnaline kohustus lahendites õiguskirjandusele viidata.

Juhul, kui õiguskirjandusteost kohtuotsuse argumentatsiooni kujundamisel sellele viitamata kasutatakse, võib aga tekkida küsimus autoriõiguse rikkumisest.⁶⁴ Autoriõiguse seaduse (AutÕS)⁶⁵ § 12 sätestab teose autori isikuga seotud ehk isiklikud õigused, mille rikkumist saab jaatada juhul kui teost kasutatakse ilma selle autori nõusolekuta.⁶⁶ Sellest järeldub, et igakordselt on mõne teose (sh õiguskirjandusliku väljaande) õiguspäraseks kasutamiseks tarvis autori nõusolekut.

AutÕS § 19 kohaselt on aga võimalik teost kasutada teatud juhtudel ilma teose autori nõusolekuta teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel. Nii näiteks võib AutÕS § 19 lg 1 p 1 järgi õiguspäraselt avaldatud teosele motiveeritud mahu viidata ja seda refereerida viisil, mis annaks õigesti edasi teose kui terviku mõtte. Sellisel juhul ei pea teose tsiteerimiseks ja refereerimiseks saama autori nõusolekut ega maksma autorile ka tasu. Küll aga sätestab AutÕS § 19 lg 1 kohustuse ära näidata teose autori nimi (kui see on teosel näidatud), teose nimetus ning avaldamisallikas. Viitamisel või tsiteerimisel mõne eelmainitud tingimuse täitmata jätmine kujutab endast autori õiguste rikkumist,⁶⁷ kusjuures

⁶² Saarmets, V. (koost.). Kohtuotsuse koostamise lühisoovitused haldusajajas. Kinnitatud kohtunike koolitusnõukogu otsusega 16.09.2024. Lk 12. Arvutivõrgus kättesaadav: [https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/Kohtuotsuse%20koostamise%20%C3%BChisooovitused%20haldusajajas2024\(fin\).pdf](https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/Kohtuotsuse%20koostamise%20%C3%BChisooovitused%20haldusajajas2024(fin).pdf) (12.04.2025).

⁶³ Paal, K. (koost.). Kohtuotsuse koostamise lühisoovitused tsviilasjades. Kinnitatud kohtunike koolitusnõukogu otsusega 16.09.2024. Arvutivõrgus kättesaadav: [https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/KOHTUOTSUSE%20KOOSTAMISE%20L%C3%9CHISOOVITUSEDtsiviil2024%20\(fin\).pdf](https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/KOHTUOTSUSE%20KOOSTAMISE%20L%C3%9CHISOOVITUSEDtsiviil2024%20(fin).pdf) (12.04.2025).

⁶⁴ Kelli, Lind, lk 40.

⁶⁵ Autoriõiguse seadus – RT I, 21.06.2024, 5.

⁶⁶ Aua, K. Autorikahju olemus ja liigid – Juridica 2002/10, lk 679.

⁶⁷ *Ibid.*, lk 680.

kohtulahendi koostamise puhul ei näe AutÕS ette eraldi regulatsiooni.⁶⁸ Kellegi teise teose kasutamine AutÕS § 19 reegleid järgimata viisil, mis kujutab kasutajat selle teose autorina, rikub autori õigust autorsusele⁶⁹ ning autorinimele⁷⁰ ning on käsitletav plagiaadina.⁷¹ Akadeemilise petturlusena on käsitletav lisaks kellegi teise töö enda omana esitlemisele ka enda varasema tööle viitamata jätmine, nõ eneseplagiaat.⁷² Eneseplagiaadi korral kasutab töö autor oma varasemalt publitseeritud tööd või selle osa ning presenteerib seda justkui originaalsena, kuigi see pole seda.⁷³ Eneseplagiaati peetakse analoogselt plagiaadiga taunitavaks teguviisiks.⁷⁴ Eeltoodust järeldub, et autoriõiguse rikkumisega on tegemist juhul, kui kohtulahendis on esitatud mõne muu autori teosest pärit argumentatsioon viisil, kus sellele ei ole AutÕS § 19 lg-s 1 toodud reegleid järgides viidatud. Sealjuures ei ole autoriõiguse rikkumisega tegu juhul, kui kohtuotsuses kajastub ümbersõnastatuna mõnest muust teosest pärit idee või teooria (nt teovalitsemise teooria karistusõiguses⁷⁵). Eelnev tuleneb AutÕS § 5 lg p-st 1, mille järgi ei kohaldata AutÕS-i teoses kirjeldatud, selgitatud või muul viisil väljendatud ideedele, kujunditele, mõistetele, teooriatele, protsessidele, süsteemidele, meetoditele, kontseptsioonidele, printsiipidele, avastistele, leiutistele jms intellektuaalse tegevuse resultaatidele. Autoriõigusega on kaitstud vaid teosed, mille üheks vältimatuks kriteeriumiks on originaalse tulemuse väljendumine ja tajutavus mingi objektiivse vormi kaudu (AutÕS § 4 lg 2).⁷⁶ Lisaks ei ole autoriõiguse rikkumisega tegu juhul, kui kohtulahendis on kohtunik kasutanud ilma viitamata mõne teise varasema (sh tema enda osalusel tehtud) kohtuotsuse teksti, kuivõrd AutÕS ei kohaldu kohtulahenditele (AutÕS § 5 p 4). Seetõttu ei kehti kohtulahendite suhtes AutÕS §-s 19 toodud teose vaba kasutamise reeglid.

Aleksei Kelli ja Sten Lind on Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendeid analüüsid leidnud, et kui Riigikohus on ilmselgelt mõnes küsimuses õigusteaduslikele teostele ilma neile viitamata tuginenud, siis on kohtulahendis käsitletud mõnda õiguslikku küsimust ehk ideed ning lahendi

⁶⁸ Kelli, Lind, lk 36.

⁶⁹ St autori õigust esineda üldsuse ees teose loojana ja nõuda teose loomise fakti tunnustamist teose autorsuse seostamise teel tema isiku ja nimega teose mis tahes kasutamisel (AutÕS § 12 lg 1 p 1).

⁷⁰ St autori õigust otsustada, millisel viisil peab olema tähistatud autori nimi teose kasutamisel (AutÕS § 12 lg 1 p 2).

⁷¹ Aua, lk 680; Värvi, A. jt. Üliõpilane ja autoriõigus – *Juridica* 2020/5, lk 385.

⁷² Ożegalska-Trybalska, J. Plagiarism and self-plagiarism: facts and myths – *Journal of Oncology*, 2021/71, No 1, lk 71.

⁷³ Roig, M. Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know – *Biochemia Medica*, 2010/20, No 3, lk 297.

⁷⁴ Errami, M. jt. Déjà vu—A study of duplicate citations in Medline – *Bioinformatics*, 2008/24, No 2, lk 243; Roig, lk-d 295,300.

⁷⁵ Kelli, Lind, lk 39.

⁷⁶ Vt ka Värvi jt., lk 379, viide 11.

sõnakasutus ei võimalda selgelt mõne konkreetse teose kasutamist ning tsiteerimisnõuete rikkumist tuvastada.⁷⁷ Tsiteerimisnõuete rikkumisega oleks tegu aga siis, kui kohtulahendis oleks kasutatud õiguskirjandusteose sõnastust sellele viitamata.⁷⁸ Seega kui kohtulahendites kasutatakse vaid õiguskirjanduses käsitletud ideid või teooriaid, aga mitte õiguskirjanduse konkreetset sõnastust ehk vormilist poolt, ei toimu autoriõiguse rikkumist.

Kui kohtulahendis siiski kasutatakse tsiteerimisnõudeid rikkudes õiguskirjandusliku teose sõnastust, tekib küsimus teose autori õiguskaitsevahenditest ja nende tulemuslikkusest.⁷⁹ AutÕS §-s 81⁷ sätestatud tsiviilõiguslikud nõuded teose autori kaitseks oleksid sellisel juhul välistatud, sest kohtumõistmise kui avaliku võimu volituste rakendamise käigus tsiteerimisnõuete rikkumisega tekitatud kahju kuuluks hüvitamisele riigivastutuse seaduse (RVastS)⁸⁰ alusel.⁸¹ RVastS § 15 lg 1 sätestab, et isik võib nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Karistusseadustiku (KarS)⁸² intellektuaalse omandi vastaseid süütegusid käsitlevas 14. peatükis võiks kohtulahendis tsiteerimisnõuete rikkumise puhul kõne alla tulla autorsuse rikkumine KarS § 219 lg 1 kohaselt.⁸³

KarS § 219 lg 1 kohaselt on karistatav võõra isiku teose oma nimel üldsusele teatavaks tegemise eest. Sealjuures on problemaatiline asjaolu, et kohtulahendites ei avaldata üldsusele ilmselt kogu õiguskirjandusteost, vaid piirduakse selle osaga (nt mõnede lausetega).⁸⁴ Olukord, kus teise autori teost kasutatakse ilma sellele viitamata vaid osaliselt, on levinum kui terve teose kopeerimine.⁸⁵ Kui aga mistahes väikse teose osa kasutamine ilma nõuetekohase tsiteerimiseta oleks karistusõiguslikult sanktsioneeritav, laiendaks see märkimisväärselt sätte kohaldamisala, mistõttu ei ole valdava seisukoha järgi õiguskirjanduslikust teosest mitteolulise osa tsiteerimisnõuete vastane kasutamine kohtulahendis KarS § 219 lg 1 järgi karistatav.⁸⁶ See aga tähendab, et ka riigivastutuse seaduse alusel ei ole õiguskirjandusliku teose autoril võimalik teosele nõuetekohaselt viitamata jätmise eest kahju hüvitamist nõuda.

⁷⁷ Kelli, Lind, lk 40.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Kelli, Lind, lk 41.

⁸⁰ Riigivastutuse seadus – RT I, 11.03.2023, 86.

⁸¹ Kelli, Lind, lk 42.

⁸² Karistusseadustik – RT I, 12.12.2024, 6.

⁸³ Kelli, Lind, lk 41.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Kalmet, T. KarSK § 219/3.3 – Sootak, J., Pikamäe, P.(koost.).Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2021.

⁸⁶ Kelli, Lind, lk 41.

Niisiis puudub kohtunikel seadusest tulenev kohustus õiguskirjandust kasutades sellele viidata ning ebakorrektsel viitamisel pole teose autoril sisuliselt efektiivset õiguskaitsevahendit talle tekitatud kahju hüvitamiseks. See aga ei tähenda, et õiguskirjandusele ei võiks siiski erinevatel põhjustel viidata.

Tsiteerimis- ja viitamisnõudeid leidub peale AutÕS ka muudes allikates. Näiteks akadeemilise teadustöö kirjutamisel lähtutakse erinevatest (kirjutamata või kirjapandud) reeglitest,⁸⁷ mis on konkreetsetes valdkonnas kehtestatud.⁸⁸ Näiteks on nii Tartu Ülikoolis (Tartu Ülikooli juhend),⁸⁹ Tallinna Ülikoolis (Tallinna Ülikooli juhend)⁹⁰ kui ka TalTechis (TalTechi juhend)⁹¹ kasutusel õiguslaste õppekavade raames koostavate üliõpilastööde koostamise eraldiseisvad juhendid, milles on käsitletud korrektset viitamist.⁹² Selliste viitamisjuhiste regulatsioon on sageli AutÕS-s sätestatust laiem. Näiteks ei nõua AutÕS mõne idee või teooria ümbersõnastamisel tingimata selle idee või teooria autorile viitamist (AutÕS § 5 lg 1 p 1), nagu eelnevalt käsitletud. Akadeemilise töö koostamisel peab aga teise autori ümbersõnastatud idee või teooria käsitusel vastava viite lisama,⁹³ sealjuures sisaldub vastav nõue nii Tartu Ülikooli, Tallinna Ülikooli kui ka Taltech'i juhendites.⁹⁴ Seega on akadeemilises kirjanduses teiste autorite ideedele ja mõtetele viitamine elementaarne teadustöö kirjutamise osa.⁹⁵

Teiste autorite ideedele viitamist põhjendatakse akadeemilises maailmas lisaks plagiaadi vältimisele ka sellega, et nii on võimalik kontrollida esitatud seisukoha asjakohasust ja tagada, et autor pole tuginenud oma argumentatsioonis tõendamata asjaoludele või valeinfole.⁹⁶ Lisaks

⁸⁷ *Ibid.*, lk 37.

⁸⁸ Värvi jt, lk 384-385.

⁸⁹ Sootak, J., Siimets-Gross, H. (koost.). Üliõpilastöö kirjutamine ja vormistamine. Juhend õigusteaduskonna üliõpilastele. Juura: Tallinn 2020.

⁹⁰ Tallinna Ülikooli Ühiskonnainstituudi nõukogu. Üliõpilastööde koostamise ja kaitsmise juhend. Kinnitatud TLÜ Ühiskonnateaduste Instituudi nõukogu otsusega 04.10.2016, kehtib 19.11.2019 redaktsioonis. Arvutivõrgus kättesaadav:

https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/Dokumendid/U%CC%88lio%CC%83pilasto%C%88o%CC%88de%20koostamise%20ja%20kaitsmise%20juhend-o%CC%83igus_0.pdf (12.04.2025).

⁹¹ Nõuded üliõpilastöödele TalTechi majandusteaduskonnas. Kinnitatud majandusteaduskonna dekaani 09.06.2022 korraldusega nr 1-24/194. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://oigusaktid.taltech.ee/wp-content/uploads/2020/11/SBG-Nouded-uliopilastoodele-EST.pdf> (12.04.2025).

⁹² Vt Tartu Ülikooli juhend, lk-d 23-39; Tallinna Ülikooli juhend, lk-d 15-22; TalTechi juhend, lk-d 23-43.

⁹³ Kelli, Lind, lk 37; Värvi jt, lk 385.

⁹⁴ Tartu Ülikooli juhend, lk 23; Tallinna Ülikooli juhend, lk 16, TalTechi juhend, lk 23, p 3.1.

⁹⁵ Vt Bachmann, lk-d 137, 199; Volokh, E. Academic Legal Writing: Law review articles, student notes and seminar papers. New York: Foundation Press 2003, lk 156; Hyland, K. Academic Attribution: Citation and the Construction of Disciplinary Knowledge – Applied Linguistics 1999/20, No 3, lk-d 341-342; Bailey, S. Academic Writing: A Handbook for International Students. London and New York: Routledge 2015, lk 26.

⁹⁶ Tartu Ülikooli juhend, lk-d 7, 9; Bachmann, lk 199.

peetakse seda viisakusavalduseks teise autori tööle ning efektiivseks viisiks jagada lugejale täiendavaid teadmisi kirjutataval teemal.⁹⁷

Samas on õiguskirjandusele viitamisel kohtuniku jaoks negatiivseid aspekte, kuivõrd viitamiseks vajaliku info otsimine võib olla ajakulukas.⁹⁸ Lisaks võib kolleegiumil puududa üksmeel selle osas, kas viite lisamine on asjakohane või millisele allikale viidata tuleks. Ka sobiva viite leidmisel ja kohtulahendisse lisamisel võib kohtunik tunda, et viide teisele autori teosele kahandab tema autoriteeti.⁹⁹ Niisamuti annab viitamisreeglite vastu eksimine aluse kohtunikku või kohtulahendit täiendavalt kritiseerida.¹⁰⁰

Kohtulahendid ei ole akadeemilised tekstid ning neile seega akadeemilise maailma viitamisreeglid ei kohaldu,¹⁰¹ kuid sellegipoolest on käesoleva töö autori hinnangul teise autori teosele viitamise põhjendused nii kohtulahendite kui eriarvamuste puhul asjakohased. Akadeemilises tekstis on teistele autoritele viitamine üks argumentide tõsiseltvõetavuse tagamise vahendiks, sest nii on võimalik esitatud infot kontrollida.¹⁰² See aga kehtib ka kohtuotsuste puhul, milles esitatud väidete või muud info kontrollitavus läbi viidete kasutatud allikatele suurendab kohtuotsuse autoriteetsust.¹⁰³ Kohtuotsuse kontrollitavus on ka üheks põhjendamiskohustuse eesmärgiks.¹⁰⁴

Samuti on kohtuotsuse veenvus üks kohtuotsuse põhjendatuse komponent, milles lähtudes tuleb otsuse argumentatsioon koostada.¹⁰⁵ Teistele autoritele viitamine on võimalus suurendada argumentatsiooni veenmisjõudu nii kohtuotsuses¹⁰⁶ kui akadeemilises tekstis.¹⁰⁷ Lisaks peab kohtuotsuse argumentatsioon olema arusaadav¹⁰⁸ ja jälgitav,¹⁰⁹ et oleks mõistetav, kuidas ja miks kohtulahendis on just sellise otsuseni jõutud.¹¹⁰ Samamoodi on teksti mõistetavus

⁹⁷ Neville, C. *The Complete Guide to Referencing and Avoiding Plagiarism*. Second Edition. New York: Open University Press 2010, lk 11.

⁹⁸ Posner, R.A. *An Economic Analysis of the Use of Citations in the Law – American Law and Economics Review* 2000/2, No 2, lk 383.

⁹⁹ Barwick, G. *A Radical Tory. Garfield Barwick's Reflections and Recollections*. Sydney: The Federation Press 2015, lk 224.

¹⁰⁰ Posner, R.A., *An Economic Analysis of the Use of Citations in the Law*, lk 383.

¹⁰¹ Lind, S. Võõrastele seisukohtadele tuginemine kohtulahendis – viidata või mitte? Kohtute aastaraamat 2018. *Sine loco*: Riigikohus 2018, lk 132; vt ka RKKKm 1-17-11509, p 11.2.

¹⁰² Neville, lk 10; West, R., Stenius, K., Kettunen, T. *Use and Abuse of Citations. Publishing Addiction Science: A Guide for the Perplexed*. Ubiquity Press 2017, lk 191.

¹⁰³ Posner, R.A., *An Economic Analysis of the Use of Citations in the Law*, lk-d 384-386.

¹⁰⁴ Kergandberg, KrMSK § 339, p 5.7.1.

¹⁰⁵ Vt nt RKKKo 3-1-1-17-03, p 8; Sarv, J. KrMSK § 305¹, p 1.2.; Pilving, HKMSK § 157, p A.

¹⁰⁶ Dzehtsiarou, Ridi, lk-d 743-745; Aarnio, lk 188.

¹⁰⁷ Neville, lk 10; Gilbert, G. N. *Referencing as Persuasion – Social Studies of Science* 1977/7, No 1, lk 116.

¹⁰⁸ RKKKo 3-1-1-33-08, p 8; Velbri, Kõve. TsMSK § 436/3.1.2.2.

¹⁰⁹ Kangur, lk 46; RKTkm 3-2-1-70-15, p 20.

¹¹⁰ Kergandberg, KrMSK § 339, p 5.7.1.; RKKKo 3-1-1-85-00, p 5.2.

akadeemilise teksti oluliseks elemendiks.¹¹¹ Seega on akadeemilises kirjanduses teistele autoritele viitamise põhjendused analoogsed kohtuotsusele iseloomulike (või normatiivsete) aspektidega.

Kuigi õiguskirjandusele viitamine pole Riigikohtu jaoks kohustuslik, ei ole see siiski ka keelatud. Seda iseloomustab kasvõi asjaolu, et kohtulahendites leidub viiteid erinevatele teostele.¹¹² Samuti on õigusmaailmast väljaspool teiste autorite teostele viitamise eesmärgid sarnased sellega, millisena nähakse kohtulahendi kohustuslikke või positiivseid omadusi. Seetõttu on põhjendatud järeltada, et otsese kohustuse puudumisest hoolimata on erinevatele allikatele viitamisel positiivseid aspekte, mistõttu saab üldiselt käsitleda õiguskirjandusele tuginemise korral sellele viitamist kohtulahendites positiivse ilminguna ja viitamata jätmist negatiivse ilminguna.

¹¹¹ Bachmann, lk 178; Tartu Ülikooli juhend, lk 8.

¹¹² Kelli, Lind, lk 39.

2. ÕIGUSKIRJANDUSE KÄSITLUS RIIGIKOHTU PRAKTIKAS

2.1. Õiguskirjandusele viitamise statistilised näitajad

2.1.1. Kohtulahendid

Riigikohus on terve analüüsitava ajaperioodi vältel (1993. aasta 22. juuni kuni 31 detsember 2024) viidanud õiguskirjandusele 94 lahendis. Kogu analüüsitava perioodil avaldatud 11 825 Riigikohtu lahendist moodustavad lahendid, milles sisalduvad mingil kujul viited õiguskirjandusele, ligikaudu 0,79% kõikidest Riigikohtu lahenditest.

Õiguskirjandusele viitamine jaguneb Riigikohtu kolleegiumite kaupa järgmiselt:¹¹³ tsiviilkolleegium on viidanud õiguskirjandusele 27 lahendis (0,55%), kriminaalkolleegium 42 lahendis (1,11%), halduskolleegium 15 lahendis (0,62%) ning põhiseaduse järelevalve kolleegium kuues lahendis (0,82%). Lisaks sellele on Riigikohtu üldkogu viidanud õiguskirjandusele kahes lahendis (1,49%). Seega on nii arvuliselt kui protsentuaalselt Riigikohtu kriminaalkolleegium kõige viljakam õiguskirjandusele viitaja.

Kõige populaarsemad õiguskirjanduslikud allikad on Riigikohtu praktikas analüüsitava perioodil erinevate seaduste kommenteeritud väljaanded, millele on viidatud Riigikohtu praktikas 42 korral (vt joonis 1). Kõige enam on viidatud võlaõigusseaduse (VÕS)¹¹⁴ kommenteeritud väljaannetele, kokku 12 korda. Sealjuures on VÕS kommenteeritud väljaande I osale viidatud kuus korda,¹¹⁵ II osale ühel korral,¹¹⁶ III osale neli korda¹¹⁷ ja IV osale ühel korral.¹¹⁸ Populaarseim kommenteeritud väljaande teos on aga KrMS 2012. aastal avaldatud kommenteeritud väljaanne, millele on viidatud seitsmel korral.¹¹⁹

¹¹³ Loetelule on lisatud õiguskirjandusele viidete ligikaudne protsentuaalne arv kõikide vastava kolleegiumi lahenditest analüüsitava perioodil.

¹¹⁴ Võlaõigusseadus – RT I, 04.07.2024, 18.

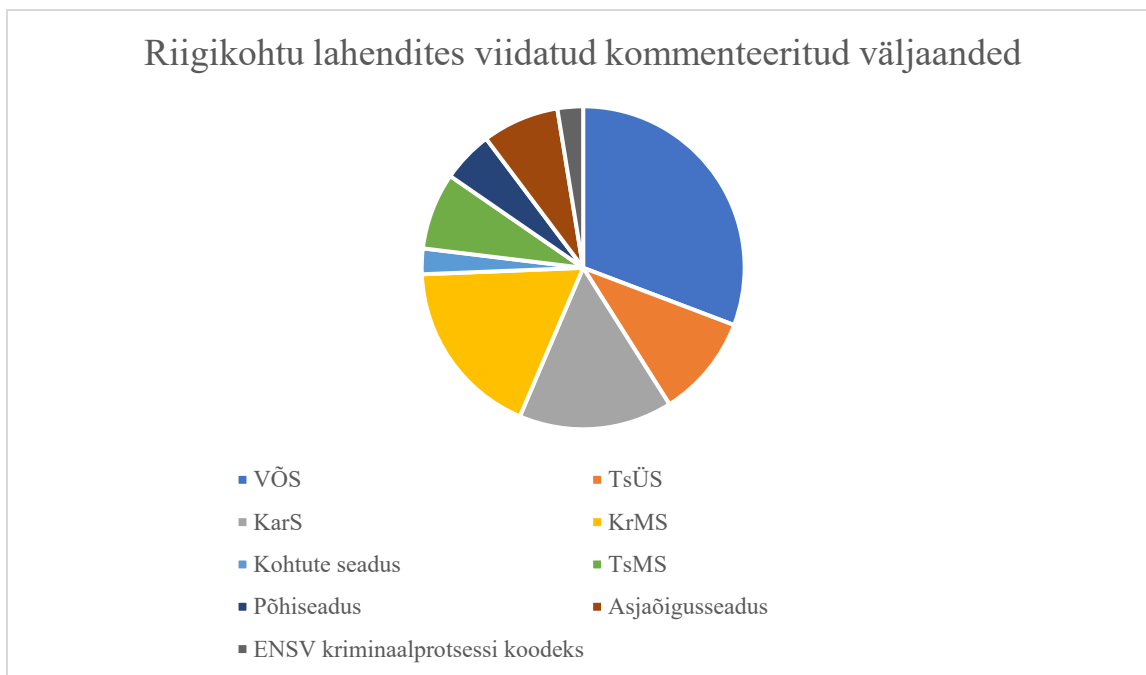
¹¹⁵ RKTko 2-20-9824, p 25.3 ja 25.4.; RKHKo 3-21-1733, p 13; RKKKo 1-20-2438, p 34; RKKKo 1-18-7833, p 21; RKTko 2-18-2908, p 11.1.; RKHKo 3-3-1-9-14, p 33.

¹¹⁶ RKTko 2-21-1758, p 10.1.

¹¹⁷ RKTko 2-22-2313, p 15; RKKKo 1-20-2133, p 70; RKKKo 1-18-7833, p 21; RKTko 3-2-1-165-12, p 62.

¹¹⁸ RKTko 2-22-115921, p 15.

¹¹⁹ RKPJKm 5-23-36, p 22; RKKKm 1-22-7101, p 47; RKKKo 1-21-2039, p 15; RKKKo 1-20-1208, p 47; RKKKo 1-20-1301, p 12; RKPJKo 5-19-38, p 74; RKKKm 3-1-1-108-15, p 12.

Joonis 1. Ülevaade Riigikohtu lahendites viidatud kommenteeritud väljaannetest.

Seaduste kommenteeritud väljaanded on kõige eelistatum õiguskirjanduslik allikas nii Riigikohtu haldus-, kriminaal- kui tsiviilkolleegiumi praktikas. Halduskolleegium on kommenteeritud väljaannetele viidanud kokku kuues lahendis,¹²⁰ kriminaalkolleegium 15 lahendis¹²¹ ja tsiviilkolleegium 12 lahendis.¹²² Halduskolleegium on enim viidanud (kahel korral) põhiseaduse kommenteeritud väljaandele¹²³ ja VÕS I osa kommenteeritud väljaandele.¹²⁴ Kriminaalkolleegium on seevastu kõige rohkem (viiel korral) viidanud KrMS kommenteeritud väljaandele.¹²⁵ Tsiviilkolleegiumi praktikas esineb kõige rohkem (kuuel korral) viiteid VÕS kommenteeritud väljaandele.¹²⁶

¹²⁰ RKHKm 3-23-2480, p 16.5.; RKHKo 3-21-54, p 14; RKHKo 3-21-1733, p 14; RKHKo 3-14-52793, p 38; RKHKo 3-3-1-65-16, p 18; RKHKo 3-3-1-57-16, p 19; RKHKo 3-3-1-9-14, p 33.

¹²¹ RKKKm 1-23-5055, p 20; RKKKm 1-22-7101, p 47; RKKKo 1-21-3514, p 13; RKKKo 1-20-2133, p 70; RKKKo 1-21-2039, p 15; RKKKo 1-20-1208, p 47; RKKKo 1-20-2438, p 34; RKKKo 1-20-1301, p 12; RKKKo 1-18-7833, p 21; RKKKo 1-16-6452, p 37; RKKKo 1-16-5213, p 12.1 ja 14; RKKKo 3-1-1-60-16, p 16; RKKKm 3-1-1-108-15, p 12; RKKKo 3-1-1-99-15, p 38; RKKKo 3-1-1-14-14, p 900.

¹²² RKTko 2-22-2313, p 15; 2-22-4074, p 12.2.; RKTko 2-22-115921, p 15; RKTko 2-21-1758, p 10.1.; RKTko 2-20-9824, p-d 25.3. ja 25.4.; RKTkm 2-21-4060, p 15.4.; RKTko 2-15-7163, p 13; RKTko 2-18-2908, p 11.1.; RKTko 2-14-25115, p 10.3.1.; RKTko 3-2-1-165-12, p 62; RKTko 3-2-1-157-10, p 12; RKTko 3-2-1-103-08, p 20.

¹²³ RKHKo 3-3-1-65-16, p 18; RKHKm 3-23-2480, p-d 16.5., 18.

¹²⁴ RKHKo 3-3-1-9-14, p 33; RKHKo 3-21-1733, p 14.

¹²⁵ RKKKm 1-22-7101, p 47; RKKKo 1-21-2039, p 15; RKKKo 1-20-1208, p 47; RKKKo 1-20-1301, p 12; RKKKm 3-1-1-108-15, p 12.

¹²⁶ RKTko 2-22-2313, p 15; RKTko 2-22-115921, p 15; RKTko 2-21-1758, p 10.1.; RKTko 2-20-9824, p-d 25.3. ja 25.4.; RKTko 2-18-2908, p 11.1.; RKTko 3-2-1-165-12, p 62.

Eeltoodust nähtub, et nii tsiviil- kui kriminaalkolleegium kasutab viitamisel kõige sagedamini enda tegevusvaldkonda kuuluva seaduse kommenteeritud väljaannet. Halduskolleegiumi puhul aga sellist fenomeni ei nähtu – ühelgi korral pole halduskolleegium (ega ka ükski teine kolleegium) viidanud näiteks HKMS ega riigihangete seaduse kommenteeritud väljaandele, millega seotud küsimusi halduskolleegium lahendab.

Analüüsitud andmete pinnalt võib väita, et seaduste kommenteeritud väljaanded on nii laiemalt Riigikohtu kui ka konkreetsete kolleegiumite poolt kõige enam viidatud õigusteaduslikud teosed. Kuivõrd seaduse kommenteeritud väljaanne selgitab nii seaduse sisu kui koondab kokku relevantse valdkondliku kohtupraktika, on üldlevinud arusaama kohaselt seaduse kommenteeritud väljaanne õiguspraktiku jaoks põhiline igapäevane tööriist.¹²⁷ Seega ühtib Riigikohtu viitamispraktika eelmainitud arusaamaga.

Viidatud õiguskirjanduslike teoste autorite analüüs viitab, et kõige rohkem on kohtulahendites viidatud teiste kohtunike intellektuaalsele panusele. Sealjuures on viidatud autorite hulgas 15 praegust või endist riigikohtunikku, viis ringkonnakohtu kohtunikku ja neli halduskohtunikku – kokku 24. Kõikidest 79 autorist, kellele kohtulahendites viidatud, on seega ligikaudu 30% autoritest praegused või endised kohtunikud.

Kohtunike ning eriti riigikohtunike esindatus torkab ka silma juhul, kui konkreetsemalt tuvastada enim Riigikohtu praktikas viidatud autorid (vt joonis 2). Kõige rohkem on Riigikohtu lahendites viidatud teostele, mille autorite hulgas on Kalev Saare – kaheksal korral.¹²⁸ Enamik nendest viidetest on tänu teosele „Ühinguõigus I“, mille üheks autoriks Saare on ning millele on lahendites viidatud viiel korral.¹²⁹ Järgnevalt on kõige rohkem viidatud autoriteks Margit Vutt¹³⁰ ja Andres Vutt.¹³¹ kellele on viidatud kokku seitsmel korral. Mõlemad on ka teose „Ühinguõigus I“ autorid koos Kalev Saarega. Lisaks on seitsmel korral viidatud ka Jaan

¹²⁷ Pruks, P. jt. Milles seisneb kommenteeritud väljaande tähtsus? Kirjastuse Juura kasutajakonto veebikeskkonnas Youtube. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://youtu.be/xveEp6rnAE> (18.01.2025).

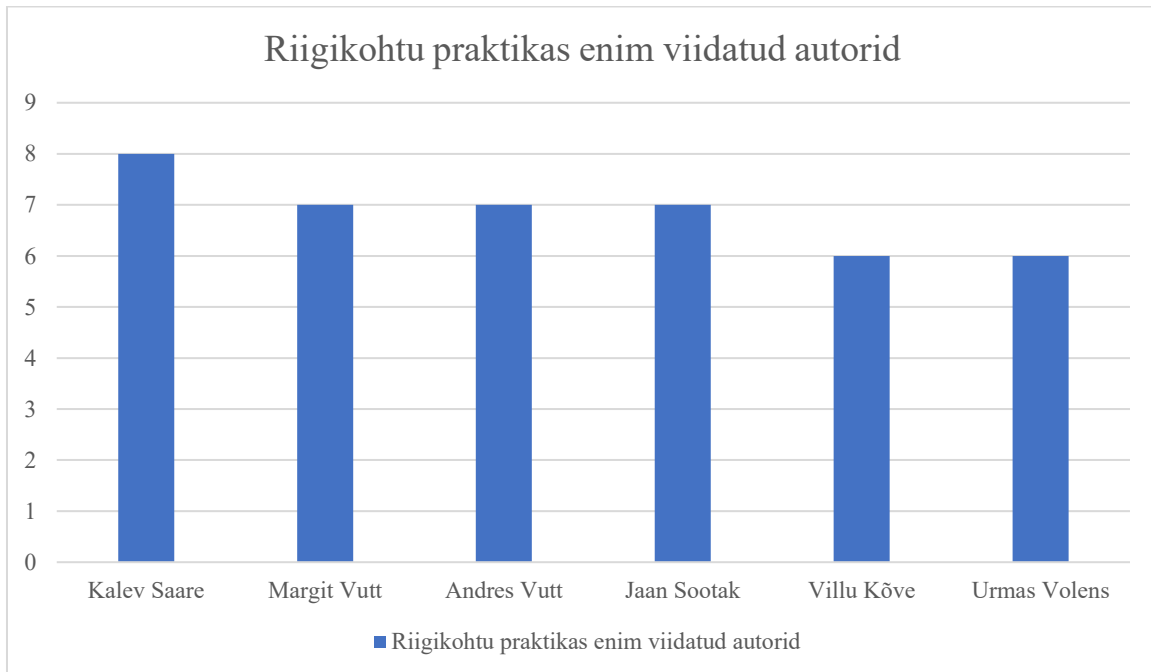
¹²⁸ RKKKo 1-18-5732, p 66; RKHKo 3-20-2325, p 12; RKTko 2-17-1078, p 12; RKTko 2-16-19017, p 27; RKTko 2-17-17217, p 22; RKKKm 1-18-1170, p 24; RKKKm 1-23-5055, p 20; RKKKo 1-16-4665, p 12.

¹²⁹ RKHKo 3-20-2325, p 12; RKTko 2-17-1078, p 12; RKTko 2-16-19017, p 27; RKKKm 1-18-1170, p 24; RKKKo 1-16-4665, p 12.

¹³⁰ RKKKo 1-21-3082, p 29; RKHKo 3-20-2325, p 12; RKTko 2-17-1078, p 12; RKTko 2-16-19017, p 27; RKKKm 1-18-1170, p 24; RKKKo 1-16-4665, p 12; RKTko 2-17-17217, p 22.

¹³¹ RKHKo 3-20-2325, p 12; RKTko 2-17-1078, p 12; RKTko 2-16-19017, p 27; RKKKm 1-18-1170, p 24; RKTko 2-17-17217, p 22; RKTko 3-2-1-103-08, p 20; RKKKo 1-16-4665, p 12.

Sootaku teostele.¹³² Viimaks on kuuel korral viidatud ka Villu Kõve¹³³ ja Urmas Volensi¹³⁴ teostele.

Joonis 2. Ülevaade Riigikohtu praktikas enim viidatud autoritest.

Eeltoodust nähtub, et kuuest Riigikohtu praktikas kõige rohkem viidatud autorist neli on magistritöö kirjutamise ajal riigikohtunikud. Pealtnäha võib seetõttu tunduda, et riigikohtunikud eelistavad viidata oma kohtunikest kolleegide teostele. See arvamus oleks aga ekslik, kuivõrd viidatud teoste hulgas on enamik viiteid eelmainitud teosele „Ühinguõigus I“ ning kommenteeritud väljaannetele, mille autoriteks on teiste autorite seas mõned praegused või endised riigikohtunikud. Ei tundu usutav, et õiguslike probleemide lahendamisel kipub kohtunik lahenduse otsingul tuginema konkreetsete paragrahvide kommentaaride või artiklite poole lähtuvalt autorist, kes kohtunikule endale rohkem sümpatiseerib. Pigem on tõenäoline, et kohtunikuks saavad teadustöö kogemuse ja võimekusega juristid, kes osalevad erinevate kommenteeritud väljaannete jm teoste koostamises, mis tõstab ka neile viitamise tõenäosust,

¹³² RKKKo 1-16-5213, p 14; RKPJKo 3-4-1-54-13, p 27; RKKKo 1-21-3514, p 14; RKKKo 1-20-7409, p 18; RKKKo 1-16-6452, p 37; RKKKo 1-16-10326, p 26; RKKKo 3-1-1-102-16, p 9; RKKKo 3-1-1-93-15, p 81; RKKKo 3-1-1-14-14, p 900; RKTKo 3-2-1-103-08, p 20.

¹³³ RKTKo 2-22-4074, p 12.2.; RKTKo 2-17-17217, p 22; RKHKo 3-21-1733, p 13; RKHKo 3-14-52793, p 38; RKHKo 3-3-1-57-16, p 19; RKHKo 3-13-481, p 26.

¹³⁴ RKHKo 3-20-2325, p 12; RKTKo 2-17-1078, p 12; RKTKo 2-16-19017, p 27; RKTKo 2-17-17217, p 22; RKKKm 1-18-1170, p 24; RKKKo 1-16-4665, p 12.

mh sest seaduste kommenteeritud väljaanded on juristide (sh kohtunike) üks levinumaid töövahendeid.¹³⁵

Analüüsitud lahendite pinnalt võib väita, et Riigikohtu kolleegiumitel pole kombeks viidata oma lahendis teostele, mille autoriks on asja otsustava kohtukoosseisu liige. Sellest reeglist on üks erand. Riigikohtu halduskolleegium viitas 2024. aastal venekeelse põhihariduse omandamise teemalises kaasuses põhiseaduse kommenteeritud väljaande osale, mille autoriks oli kolleegiumi liige Nele Siitam.¹³⁶ Kolleegiumi liikmete töödele viitamine kohtulahendis on eneseplagiaadi vältimise vaatenurgast positiivne nähtus, millega võimaldatakse selgelt tutvuda oma varasema originaalse tööga, mida kohtulahendi koostamisel on kasutatud.

Õiguskirjanduses on kriminaalõiguse kontekstis välja toonud, et kui 2015. aastal kohtas õiguskirjandusele viitamist vähesel määral, kusjuures karistusseadustiku kommenteeritud väljaandele oli viidatud vaid korra ning Eesti teenekaima karistusõiguse professori Jaan Sootaki nimi ei kajastu kohtulahendites peaaegu üldse,¹³⁷ siis sellele järgneval perioodil on viited õiguskirjandusele Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas varasemaga võrreldes suurenenud.¹³⁸ Samuti on Sootaki teostele Kelli ja Lindi artikli ilmumise järgnevalt Riigikohtu kriminaalkolleegium viidanud kuuel korral.¹³⁹

Kriminaalkolleegiumi viited õiguskirjandusele iseloomustavad trendi, mis kajastub ka teiste Riigikohtu kolleegiumite viidetes õiguskirjandusele (vt joonis 3). Riigikohus on aastatel 1993-1999 viidanud õiguskirjandusele vaid kahes lahendis,¹⁴⁰ mis kujutab endast õiguskirjandusele viitamist pelgalt 0,09% sel perioodil avaldatud Riigikohtu lahendites. Sellele järgneval kümnendil aastatel 2000-2009 püsivad viited õiguskirjandusele Riigikohtu lahendites stabiilselt madalana – kõikide kolleegiumite peale on Riigikohus viidanud sel perioodil õiguskirjandusele kuuel korral.¹⁴¹ Seejärel aga kasvab õiguskirjandusele viitamine Riigikohtu praktikas eelnevate perioodidega võrreldes plahvatuslikult, kasvades perioodil 2010-2019 77 viiteni. Käesoleval kümnendil on Riigikohus jätkanud õiguskirjandusele viitamist varasemaga võrreldes suuremas

¹³⁵ Pruks, P. jt. Milles seisneb kommenteeritud väljaande tähtsus? Kirjastuse Juura kasutajakonto veebikeskkonnas Youtube. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://youtu.be/xveEp6rnAE> (18.01.2025).

¹³⁶ RKKKm 3-23-2480, p 16.5, 18.

¹³⁷ Kelli, Lind, lk-d 34-35.

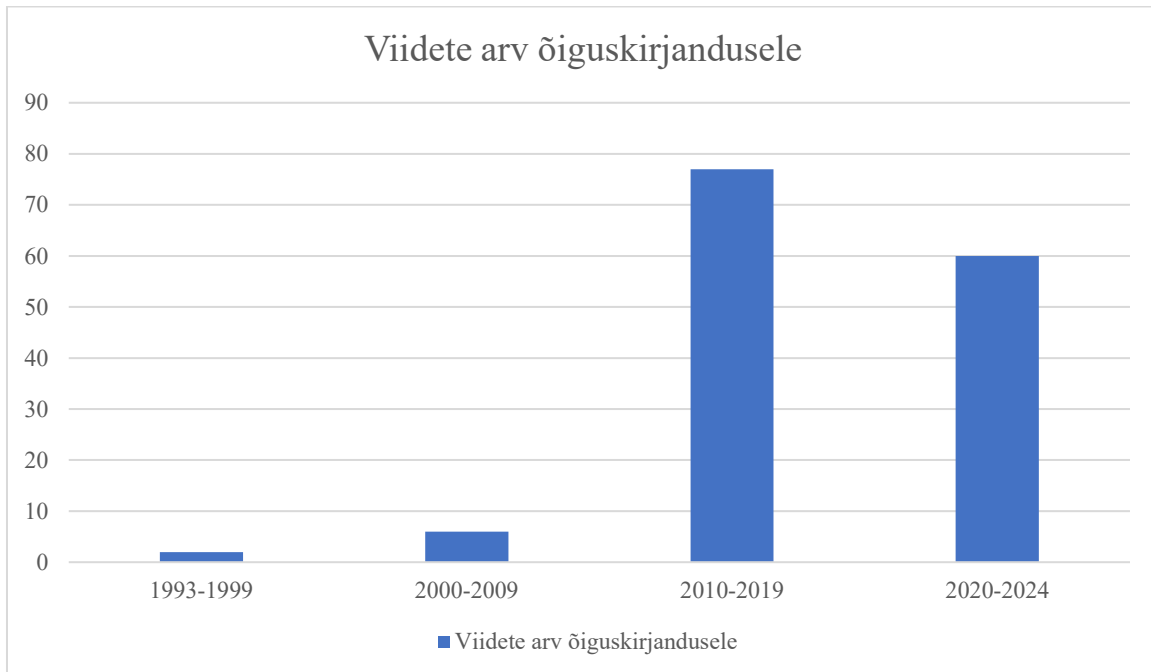
¹³⁸ Kärner, lk-d 633-635.

¹³⁹ RKKKo 1-21-3514, p 14; RKKKo 1-20-7409, p 18; RKKKo 1-16-6452, p 26; RKKKo 1-16-10326, p 26; RKKKo 3-1-1-102-16, p 9; RKKKo 3-1-1-93-15, p 81.

¹⁴⁰ RKKKo III-1/1-10/95; RKKKo 3-1-1-80-97. Mõlemas lahendis on viidatud erialakirjanduses valitsevale konsensusele teatud küsimuses, samas viitamata mõnele konkreetsele õigusteaduslikule allikale. Vt selle problemaatika täpsemat käsitlust alapeatükis 2.3.

¹⁴¹ RKKKo 3-1-1-31-01, p 5; RKTk 3-2-1-145-04, p 20; RKTk 3-2-1-4-06, p 47; RKTk 3-2-1-120-07, p 12; RKKKo 3-1-1-27-08, p 14; RKTk 3-2-1-103-08, p 20.

mahus ning on seda perioodil 2020-2024 teinud 60 korda, sealjuures 19 viidet sisalduvad Riigikohtu 2024. aasta praktikas.

Joonis 3. Riigikohtu praktikas esinevate õiguskirjanduslike viidete arv perioodil 1993-2024 kümnendite kaupa.

Esmapilgul ei ole ilmselge, miks on Riigikohus aja möödudes aina rohkem hakanud õigusteaduslikele teostele viitama. Üheks võimalikuks põhjuseks võib olla riigikohtunikele kättesaadava õigusteadusliku materjali vähesus 1990. aastatel ning 2000. aastate alguses. Näiteks ilmusid seaduste kommenteeritud väljaanded Eesti õiguskultuuri alles peale 2000. aastat.¹⁴² Lisaks ei toimu kommenteeritud väljaannete avaldamine ja kasutusele võtmine koheselt ega ka lühiajaliselt peale vastava seaduse vastuvõtmist, kuna kommenteeritud väljaandes peaks olema kogunenud relevantne kohtupraktika, mis seaduse mõtte kohta piisavalt infot annab.¹⁴³ Seega on loogiline, et seaduste kommenteeritud väljaannete avaldamine ja nende kasutamine ajas kasvab, sest vastuvõetud seaduste kohta koguneb piisavalt infot, mida ühtseks teoseks kokku koguda.

Lisaks on õiguskirjanduse kättesaadavus ilmselt suurenenud peale 2020. aastat seetõttu, et tegevust alustas digitaalne platvorm Juuraveeb, mis võimaldab ööpäevaringselt ligi pääseda

¹⁴² Esimene kommenteeritud väljaanne ilmus 1996. aastal (Luts-Sootak, lk 394), kuid tänaseks viidete osas populaarseimad VÕS ja KrMS kommenteeritud väljaanded ilmusid alles vastavalt 2006. aastal (Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006) ja 2012. aastal (Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost.). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012).

¹⁴³ KrMS kommenteeritud väljaanne, lk 23.

erinevatele õiguspraktikute jaoks olulistele teostele.¹⁴⁴ Eeltoodust tulenevalt võib väita, et seaduste kommenteeritud väljaannete avaldamise kasvav trend ja rohkemate õigusteaduslike teoste aina suurem kättesaadavus digitaalsel kujul on vähemalt üks põhjus, miks riigikohtunikud lahendites aina enam õiguskirjandusele viitama on hakanud.

Kuigi ajapikku on õiguskirjanduslike teoste maht ja viidete arv nendele teostele Riigikohtu praktikas suurenenud, kinnitavad analüüsitud andmed juba varasemalt kirjanduses väljendatud arusaama – Riigikohtu lahendites ei leia sagedasti viiteid õiguskirjanduslikele teostele.¹⁴⁵ Järgnevalt illustreeritakse seda asjaolu *Juridica* ajakirja näitel.

Juridica õigusteaduslikke artikleid on kohtunikel olnud võimalik lugeda alates 1993. aastast¹⁴⁶ (st enne esimeste kommenteeritud väljaannete avaldamist), kusjuures alates 1994. aastast avaldatakse reeglina 10 *Juridica* numbrit aastas.¹⁴⁷ Samas nähtub, et tänapäevane *Juridica* ajakiri erineb omajagu oma algusaegade versioonist. 1994. aastal ilmus *Juridica* ajakirjas 132 artiklit ning keskmise artikli pikkus oli 2,2 lehekülge. 10 aastat hiljem (aastal 2004) oli ajakirjas ilmunud artiklite arv ühes aastas langenud 92 artiklini, kuid ühe artikli keskmine pikkus tõusnud märgatavalt 7,4 leheküljeni. Sarnasena on artiklite arv ühes aastas ning artikli keskmine pikkus püsinud tänapäevani, olles 2014. aastal vastavalt 102 artiklit ja 7,4 lk artikli kohta ning 2024. aastal 95 artiklit ja 7,8 lk artikli kohta.

Samasugune trend on märgatav ka siis, kui võrrelda artiklite keskmist pikkust kümnendite kaupa (vt tabel 1). Eriti suur hüpe on toimunud 2000tel, kui keskmise *Juridica* artikli pikkus kahekordistus. Tegu ei ole olnud stabiilse ning sujuva pikaajalise kasvuga – aastal 1999 oli *Juridica* artikli keskmine pikkus 4,9 lk ning juba järgneval aastal 7,09 lk. Paul Varul märgib 2000. aasta esimeses väljaandes, et ajakiri on muutunud palju professionaalsemaks ning stiililiselt rangemaks, olles täies mahus ka internetis kättesaadav.¹⁴⁸ Samuti oli *Juridica* toimkonna eesmärgiks kasvatada õiguspoliitiliste teemade käsitlemise mahtu.¹⁴⁹ Uus visioon koosmõjus digitaalsete uuendustega võib selgitada *Juridica* artiklite pikemaks muutumist alates 2000. aastast. Artiklite mahu kasvuga on seega suurenenud ka kohtunikele kättesaadava õiguskirjanduse maht, millele õiguslike küsimuste lahendamisel tugineda.

¹⁴⁴ Juuraveebi aualeht. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://juuraveeb.ee/> (21.04.2025).

¹⁴⁵ Kelli, Lind, lk 38.

¹⁴⁶ *Juridica* ajakirja veebilehekülge „Tutvustus“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/index.php?show=about> (05.03.2025).

¹⁴⁷ *Juridica* ajakirja veebilehekülge „Arhiiv“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/archive.php> (05.03.2025).

¹⁴⁸ Varul, P. Austatud lugeja! – *Juridica* 2000/1, lk 1.

¹⁴⁹ *Ibid.*

Ajaperiood	Avaldatud artiklite arv	Artikli keskmine pikkus (lk)
1994-1999	814	3,7
2000-2009	944	7,4
2010-2019	971	7,6
2020-2024	486	8,02

Tabel 1. Avaldatud artiklite arv ja keskmine pikkus perioodil 1994-2024 kümnendite kaupa.

Mõnevõrra üllatav on seega asjaolu, et Juridica artiklitele on selle ligi 30-aastase ajaloo jooksul viidatud Riigikohtu lahendites vaid 20 korda, millest 12 sisalduvad kohtulahendis¹⁵⁰ ja üheksa eriarvamuses.¹⁵¹ Esimese seitsme tegutsemisaasta jooksul (st perioodil 1993-1999) ei viidatud Juridica artiklitele kohtulahendites ühelgi korral, kuid perioodidel 2000-2009 ja 2010-2019 viidati neile vastavalt kaks¹⁵² ja kolm korda.¹⁵³ Kõige rohkem on viidatud Juridica artiklitele käesoleval kümnendil – seitse korda.¹⁵⁴ Seega on Riigikohtu lahendites viidatud mõnele Juridica artiklile alates 2000. aastast keskmiselt ühel korral iga aasta tagant.¹⁵⁵ Arvestades Juridica tähtsust ainsa emakeelse ning juristide töös tihti kasutatava õigusajakirjana¹⁵⁶ ja asjaolu, et Riigikohtu kõikide kolleegiumite tehtud lahendite keskmine arv on alates

¹⁵⁰ RKHKo 3-21-1366/45, p 8.4.; RKKKo 1-22-1425, p 39; RKKKm 1-21-8988, p 25; RKKKo 1-21-3082, p 29; RKKKo 1-20-9406, p 14; RKHKo 3-19-1416, p 30; RKKKo 1-18-5732, p 66; RKKKo 1-16-5213, p 12.1.; RKKKo 3-1-1-14-14, p 865; RKPJKo 3-4-1-54-13, p 27; RKTko 3-2-1-4-06, p 47; RKTko 3-2-1-145-04, p 20.

¹⁵¹ Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16, pkt I, p 6; Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p 4; Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 4.

¹⁵² RKTko 3-2-1-145-04, p 20; RKTko 3-2-1-4-06, p 47.

¹⁵³ RKPJKo 3-4-1-54-13, p 27; RKKKo 3-1-1-14-14, p 865; RKKKo 1-16-5213, p 12.1.

¹⁵⁴ RKHKo 3-21-1366/45, p 8.4.; RKKKo 1-22-1425, p 39; RKKKm 1-21-8988, p 25; RKKKo 1-21-3082, p 29; RKKKo 1-20-9406, p 14; RKHKo 3-19-1416, p 30; RKKKo 1-18-5732, p 66.

¹⁵⁵ Sealjuures on vaid ühes kohtulahendis ning ühes eriarvamuses viidatud Jaan Sootaki Juridica ajakirjas avaldatud artiklitele, kuigi tegu on Juridicas peale selle tegevtoimetaja kõige rohkem artikleid avaldanud autoriga. Juridica artiklite autorite nimekirja ja nende avaldatud artiklid leiab Juridica ajakirja veebileheküljelt „Autorid“. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.juridica.ee/author_list.php?show=author (15.03.2025).

¹⁵⁶ Pruks, P. Juridica minevikust, tulevikust ja veebist 200. numbri künnisel – Juridica 2013/4, lk-d 282-292.

2000. aastast olnud ligikaudu 400,¹⁵⁷ võiks eeldada selle sagedasemat kasutust Riigikohtu lahendites. Analüüsitud andmed näitavad aga teistsugust pilti.

Peale *Juridica* annab Sihtasutus *Iuridicum* välja ka ingliskeelset õigusajakirja *Juridica International*,¹⁵⁸ mis ilmub alates 1997. aastast.¹⁵⁹ *Juridica Internationali* artiklitele ei ole Riigikohtu lahendites ega eriarvamustes viidatud ühelgi korral.

2.1.2. *Eriarvamused*

Nagu eespool viidatud, esineb lisaks kohtulahenditele viiteid õiguskirjandusele ka kohtulahendite eriarvamustes. Õiguskirjandusele on viidatud 22 eriarvamuses, sealjuures on nendes eriarvamustes viidatud erialakirjandusele 30 erineval korral.

Kõige rohkem on eriarvamustes viidanud õiguskirjandusele Riigikohtu kriminaalkolleegiumi liikmed, viidates õiguskirjandusele kokku 11 eriarvamuses.¹⁶⁰ See aga ei tähenda, nagu oleks kriminaalkolleegiumi liikmed avaldanud eriarvamusi ainult kriminaalkolleegiumi tehtud lahenditele. Peaaegu pooled kriminaalkolleegiumi liikmete avaldatud eriarvamused on seotud kas Riigikohtu üldkogu või põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahenditega, millesse kriminaalkolleegiumi liikmed kuuluvad.¹⁶¹ Tsviilkolleegiumi liikmete puhul on see aspekt veelgi võimendatum, kuivõrd tsviilkolleegiumi liikmed on viidanud õiguskirjandusele üheksa

¹⁵⁷ Riigikohtu statistika kohaselt on perioodidel 2000-2009 tehtud 406,2 lahendit aastas ning perioodil 2010-2019 407,5 lahendit aastas. Käesoleval kümnendil, kui viiteid *Juridica* esineb kohtulahendites kõige rohkem, on aastas tehtud keskmiselt 251 lahendit. Riigikohtu veebileheküljel „Statistika“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/statistika> (15.03.2025).

¹⁵⁸ Sihtasutuse *Iuridicum* veebileheküljel „Tutvustus“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.iuridicum.ee/tutvustus> (21.04.2025).

¹⁵⁹ Ajakirja *Juridica International* avalaht. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridicainternational.eu/> (21.04.2025).

¹⁶⁰ Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16; Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 3; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-62-14, p 9; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452, p 1; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

¹⁶¹ Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 3.

lahendiga seotud eriarvamustes, millest vaid kaks on tsiviilkolleegiumi lahendid¹⁶² ning ülejäänud seitse on kas üldkogu või põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendid.¹⁶³ Halduskolleegiumi liikmed on viidanud õiguskirjandusele kaks korda, millest üks on halduskolleegiumi lahend ning teine üldkogu lahend.¹⁶⁴

Analüüsitud perioodi eriarvamused näitavad sarnaselt kohtulahenditega, et kõige populaarsemad õiguskirjanduslikud allikad on seaduste kommenteeritud väljaanded, millele on viidatud eriarvamustes üheksal korral.¹⁶⁵ Sealjuures on enim (kolmel korral) viidatud põhiseaduse kommenteeritud väljaandele – kahel korral 2012. aasta väljaandele¹⁶⁶ ning korra 2017. aasta väljaandele.¹⁶⁷ Lisaks kommentaaridele on eriarvamuste koostajate eelistatumaks õiguskirjanduslikuks allikaks Juridica artiklid, millele on eriarvamustes samuti viidatud üheksal korral,¹⁶⁸ kusjuures vaid kahel korral sisalduvad viited kommenteeritud väljaandele ja Juridica artiklile samas eriarvamuses.¹⁶⁹ Peale Juridica artiklite ja seaduste kommenteeritud väljaannete on Uno Lõhmuse raamat „Põhiõigused kriminaalmenetluses“ ainus õigusteaduslik allikas,

¹⁶² Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5; Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16, p 4; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

¹⁶³ Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7; Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 8; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14, p 6; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1-1.2.

¹⁶⁴ Ivo Pilvingu eriarvamus Riigikohtu halduskolleegiumi otsusele nr 3-22-1072, p 4; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

¹⁶⁵ Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 8; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 3; Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5; Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16, p 4; Ivo Pilvingu eriarvamus Riigikohtu halduskolleegiumi otsusele nr 3-22-1072, p 4; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.2.; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452, p 1.

¹⁶⁶ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4.

¹⁶⁷ Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1, 1.2.

¹⁶⁸ Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16, ptk I, p 6; Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p 4; Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 4.

¹⁶⁹ Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 4.

millele on eriarvamustes viidatud mitmel korral.¹⁷⁰ Eeltoodu kinnistab veelgi arusaama, et kommenteeritud väljaanded on juristide (sh kohtunike) seas õiguslike küsimuste lahkamisel kõige tihemini kasutatavad allikad.

Kõige rohkem on eriarvamustes viidatud Raul Naritsa¹⁷¹ ja Uno Lõhmuse¹⁷² teostele, mõlemale kolmes erinevas eriarvamuses. Kõikidest 32 autorist, kelle teostele eriarvamustes on viidatud, on kohtunikuametis üheksa, mis teeb kohtunike teostele viidete protsentuaalseks osakaaluks veidi vähem kui kolmandiku kõikidest viidetest. Seega on teiste kohtunike teostele viitamine eriarvamustes ligikaudselt sama populaarne kui kohtulahendites.

Kui kohtulahendile lisatud eriarvamuses on viidatud õiguskirjandusele, siis nähtub analüüsitud andmetest, et selles kohtulahendis endas reeglina õiguskirjandusele viidatud ei ole. Vaid kolmel korral on õiguskirjandusele viidatud nii kohtulahendis kui sellele lahendile lisatud eriarvamuses,¹⁷³ kusjuures ühel korral on nii lahendis kui eriarvamuses viidatud täpselt samale allikale, mis on mõlema puhul ainsaks viidatud õiguskirjanduslikuks allikaks.¹⁷⁴ Seega ei tähenda kohtulahendis õigusteaduslikule teosele viitamine seda, et ka eriarvamuses mõnele õiguskirjandusteosele on viidatud.

Eriarvamustes õiguskirjandusele viitamine on analoogselt kohtulahenditega kaasaegne nähtus, mida on ajapikku aina rohkem praktiseeritud. Ajaperioodil 1993-1999 ei ole üheski eriarvamuses viidatud õiguskirjanduslikule teosele. Esimesed viited õiguskirjandusele esinesid aastal 2000¹⁷⁵ ning samal kümnendil lisandus veel kaks viidet.¹⁷⁶ Nii nagu ka kohtulahendites, suurenesid viited õiguskirjandusele ajaperioodil 2010-2019 hüppeliselt, ulatudes 22 viiteni.

¹⁷⁰ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5; Eerik Kergandbergi eriarvamus RKKKo otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II.

¹⁷¹ Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1, 1.2.; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

¹⁷² Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5; Eerik Kergandbergi eriarvamus RKKKo otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

¹⁷³ RKÜKo 3-4-1-6-12, p 129 ja Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; RKKKo 1-16-6452, p 37 ja Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus RKKKo otsusele nr 1-16-6452, p 1; RKKKo 3-1-1-93-15, p 81 ja Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II.

¹⁷⁴ RKKKo 1-16-6452, p 37 ja Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus RKKKo otsusele nr 1-16-6452, p 1.

¹⁷⁵ Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p-d 3, 6-7.

¹⁷⁶ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, millega on ühinenud Jaak Luik ja Hele-Kai Rimmel, p-d 2, 5; Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5.

Käesoleval kümnendil on viidatud õiguskirjandusele eriarvamustes kolmel korral,¹⁷⁷ mis ei osunda selgelt jätkuvale viidete arvulisele tõusule nagu kohtulahendite puhul.

Kõige viljakam eriarvamuste autor on endine Riigikohtu kriminaalkolleegiumi liige Eerik Kergandberg, kes oma ligi 26 aasta jooksul Riigikohtus¹⁷⁸ viitas eriarvamustes õiguskirjandusele üheksal korral.¹⁷⁹ Kui välja jätta eriarvamus Riigikohtu määrusele 3-1-1-22-16,¹⁸⁰ on Kergandberg ainus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtunik, kes on viidanud kriminaalkolleegiumi lahenditele esitatud eriarvamustes õigusteaduslikele teostele. Teised kriminaalkolleegiumi kohtunikud on küll avaldanud nii üksi kui ka koostöös teiste riigikohtunikega eriarvamusi, milles on viidatud õiguskirjandusele, kuid need eriarvamusel on avaldatud kas Riigikohtu üldkogu või põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahenditele.¹⁸¹

Peale Eerik Kergandbergi on mitmel korral oma eriarvamustes õiguskirjandusele viidanud järgnevad riigikohtunikud:

- Ants Kull¹⁸² viiel korral;
- Henn Jõks¹⁸³ neljal korral;

¹⁷⁷ Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 8; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p-d 3,4; Ivo Pilvingu eriarvamus Riigikohtu halduskolleegiumi otsusele nr 3-22-1072, p 4.

¹⁷⁸ Riigikohtu veebileheküljel „Endised Riigikohtu liikmed“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/ajalugu/endised-riigikohtu-liikmed> (21.04.2025)

¹⁷⁹ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-62-14, p 9; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus RKKKo otsusele nr 1-16-6452, p 1; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, millega on ühinenud Jaak Luik ja Hele-Kai Rimmel, p-d 2, 5.

¹⁸⁰ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5.

¹⁸¹ Vt nt Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13.

¹⁸² Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p-d 3, 6-7; Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-5-13, millega on ühinenud Ants Kull ja Jaak Luik, p-d 3,4.

¹⁸³ Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14, p 6; Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5, 7; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p-d 3, 6-7.

- Villu Kõve,¹⁸⁴ Tambet Tampuu¹⁸⁵ ja Jaak Luik¹⁸⁶ kolmel korral; ning
- Jüri Põld,¹⁸⁷ Ott Järvesaar¹⁸⁸ ja Peeter Jerofejev¹⁸⁹ kahel korral.

Sellest loetelust on käesoleva töö koostamise ajaks endiselt riigikohtunikuna ametis vaid Ants Kull ja Villu Kõve.¹⁹⁰ Enamik käesoleva magistrیتöö kirjutamise ajal ametis olevatest riigikohtunistest ei ole ühelgi korral oma eriarvamustes viidanud käesoleva magistrیتöö analüüsi hulka kuuluvatele õiguskirjandusteostele. Seega võib analüüsitud andmete pinnalt väita, et kui mõni riigikohtunik jääb kolleegidega eriarvamusele ja peab vajalikuks seda kohtulahendile lisatud eriarvamusega väljendada, on selles eriarvamuses õiguskirjandusele viitamise praktika pigem harvaesinev.

2.2. Viitamise süsteemid

Õiguskirjandusele viitamisel tuleb paratamatult valida mingisugune hulk viidatavat allikat iseloomustavaid ja tuvastada võimaldavaid andmeid. Reeglina on akadeemiliste kirjatööde puhul vastavas valdkonnas sätestatud kohustuslik viitesüsteem, mida tuleb töö koostamisel järgida. Nii on näiteks Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilasel kohustuslik eestikeelse magistrیتöö kirjutamisel järgida Tartu Ülikooli juhendis sätestatud viitamissüsteemi või Chicago Manual of Style 17th edition viitamissüsteemi.¹⁹¹ Juhul, kui sellest hoolimata kasutab

¹⁸⁴ Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14, p 6; Ilu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5, 7; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3.

¹⁸⁵ Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452, p 1; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1, 1.2; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-5-13, millega on ühinenud Ants Kull ja Jaak Luik, p-d 3,4.

¹⁸⁶ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, millega on ühinenud Jaak Luik ja Hele-Kai Rimmel, p-d 2, 5; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-5-13, millega on ühinenud Ants Kull ja Jaak Luik, p-d 3,4.

¹⁸⁷ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p-d 3, 6-7.

¹⁸⁸ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p-d 3, 6-7; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13.

¹⁸⁹ Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5, 7; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3.

¹⁹⁰ Riigikohtu veebileheküljel „Ametis olevad riigikohtunikud“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/ametis-olevad-riigikohtunikud> (21.04.2025).

¹⁹¹ Magistrیتööde nõuded õigusteaduskonnas. Vastu võetud õiguseaduskonna nõukogu 13.11.2023 otsusega, p 3. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://sotsiaalteadused.ut.ee/sites/default/files/2023-11/Lisa%201.%20%C3%95igusteaduskonna%20%C3%B5put%C3%B6%C3%B6de%20n%C3%B5uded.pdf> (21.04.2025).

üliõpilane oma töös mõnda teist tööd ilma nõuetekohaselt sellele viitamata, kujutab see endast akadeemilist petturlust, mis võib viia üliõpilase eksmatrikuleerimiseni.¹⁹²

Olles otsustanud viidata kohtulahendis mõnele õiguskirjanduslikule allikale, peab kohtunik valima välja allika kohta teatud hulga andmeid, mida viitamisel kasutada. Maailma prestiižikamate õigust õpetavate ülikoolide Harvardi, Columbia, Yale ja Pennsylvania ülikoolide¹⁹³ esindajate poolt koostatud viitamise-teemaline *Bluebook*, mida võib ingliskeelsete autorite seas pidada populaarseimaks õiguslase viitamise juhendiks,¹⁹⁴ toob raamatute jm mitteajakirjanduslikele väljaannetele viitamise kohustuslike komponentidena välja autori, koostaja/tõlkija, pealkirja, väljaande versiooni, kirjastuse, kuupäeva ning teosele osalise viitamise korral lehekülje (vajadusel ka lõigu).¹⁹⁵ Õiguslasele ajakirjandusväljaandele viitamisel on kohustuslikeks elementideks teose autor, pealkiri, väljaande nimi, väljaande number, viidatud artikli esimese lehekülje number, eraldi ajakirja esimene ja viimane lehekülg, artikli avaldamise aasta ning lühikokkuvõtte viidatud lehekülgede sisust.¹⁹⁶

Eestikeelsete õiguslase tekstide koostamise juhendite põhjal on üldistades võimalik tuua välja järgnevad viite elemendid, mis on õiguskirjandusliku raamatu vm mitteajakirjandusliku väljaande puhul kohustuslikud ära märkida: teose autor, teose pealkiri ja alapealkiri, teose välja andnud kirjastus ning teose ilmumise aasta.¹⁹⁷ Õiguslase ajakirjandusväljaande puhul tuuakse välja autori nimi, artikli pealkiri, väljaande nimi, artikli avaldamise aasta ning artikli number.¹⁹⁸ Üldjuhul tuuakse välja ka teose lehekülg, millele viidatakse.¹⁹⁹ Kuivõrd eestikeelsetest juhenditest tulenevad viite kohustuslikud elemendid ühtivad täies mahus *Bluebook*is tooduga, saab neid pidada õiguslase viidete puhul üldiselt tunnustatud aspektideks.

¹⁹² Õppekorralduseeskiri. Vastu võetud Tartu Ülikooli senati 28.05.2021 määrusega nr 3 (jõust. 30.08.2021), kehtib 31.05.2024 redaktsioonis, p-d 142.5., 143-148. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://sisu.ut.ee/ope/akadeemilise-hea-tava-jargimine/> (21.04.2025).

¹⁹³ Times Higher Education. World University Rankings by Subject 2025: Law. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2025/subject-ranking/law> (21.04.2025).

¹⁹⁴ Chew, A. Z. Stylish Legal Citation – Arkansas Law Review 2018/71, No 4, lk 853.

¹⁹⁵ Editors of the Columbia Law Review jt. The Bluebook. A Uniform System of Citation. Twentieth Edition. Cambridge: The Harvard Law Review Association 2015, lk 149.

¹⁹⁶ *Ibid.*, lk 159.

¹⁹⁷ Tartu Ülikooli juhend, lk-d 27-28; Tallinna Ülikooli juhend, lk-d 18-19, 23; TalTechi juhend, lk 30.

¹⁹⁸ Tartu Ülikooli juhend, lk-d 29,36; Tallinna Ülikooli juhend, lk-d 19-20; TalTechi juhend, lk 32; Juridica veebilehekülg „Nõuded kaastöele“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/index.php?show=requirement> (21.04.2025).

¹⁹⁹ Tartu Ülikooli juhend, lk 36; Tallinna Ülikooli juhend, lk 20; Juridica veebilehekülg „Nõuded kaastöele“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/index.php?show=requirement> (21.04.2025).

Järgnevalt analüüsitakse, millisel viisil riigikohtunikud õiguskirjanduslikele allikatele viitavad ning kas selle pinnalt on võimalik teha järeldusi ühtse viitamissüsteemi järgimise või ühtse viitamispraktika puudumise osas.

2.2.1. Kohtulahendid

Alexa Z. Chew väidab, et üldiselt saab õigusalastes tekstides jagada viitamise stiili kaheks: õigusteaduslike tekstide puhul kasutatakse joonealust viitamist ning nõ praktilistes tekstides (sh kohtulahendites) kasutatakse tekstisisest viitamist.²⁰⁰ Sealjuures võimaldab tekstisisene viitamine lugejal tutvuda viidatud allikaga vahetult, mistõttu on sellise lähenemise puhul vähem liikumist viite ja viidatud allika vahel, mida paratamatult esineb joonealuste viidete puhul.²⁰¹ Endine Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu kohtunik Antonin Scalia on pidanud tekstisisese viitamise praktikat põhjendatuks, sest „hoolas jurist tahab lugedes teada, millisele allikale toetudes sa midagi väidada.“²⁰²

Riigikohtu lahendites on viidatud õiguskirjandusele reeglina tekstisiseselt, kus viidatav õigusteaduslik allikas on lisatud sulgudesse kas lõigu lõppu või lausete vahele. Selline praktika, mida R.B. Williams nimetab otseseks viitamise stiiliks,²⁰³ on läbiv nii Riigikohtu tsiviilkolleegiumi, kriminaalkolleegiumi kui halduskolleegiumi praktikas.²⁰⁴ Enamjaolt on kohtulahendis esitatud mõni seisukoht või väide mõne teema käsitluse kohta õiguskirjanduses, millele järgneb sulgudesse lisatud viide konkreetsele teosele. Vaid ühes analüüsitud lahendis on Riigikohus viidatud allika sulgudesse lisamise asemel integreerinud selle teksti, kirjutades viite sõnaliselt lahti.²⁰⁵ Veidi on Riigikohus sellest üldreeglist kõrvale kaldunud ka lahendis 3-2-1-145-04, kus Juridica artikli autor ja artikli pealkiri on lause osaks, kuid artikli avaldamise aasta ja väljaande viide on lisatud artikli pealkirja taha sulgudesse.²⁰⁶

Riigikohtus läbivalt kasutatud tekstisisese viitamise stiili on samas kirjanduses peetud ebaefektiivseks, kuivõrd see nõrgestab lausete omavahelist seost ja seega vähendab teksti

²⁰⁰ Chew, A. Z. Citation Literacy – Arkansas Law Review 2018/70, No 4, lk 878.

²⁰¹ *Ibid.*, lk 878.

²⁰² Scalia, A., Garner, B. A. Making Your Case: The Art of Persuading Judges. Thomson West, 2008, lk 135.

²⁰³ Täpsemalt tähendab otsene viitamise stiil, et nii viitamiseks kasutatav keeleline element (näiteks tähestikuline või numbriline vahend, mis juhatab lugeja viite juurde) kui ka viite sisuks olev info viidatava allika kohta on mõlemad teksti sees koos. Williams, R.B. Citation systems in the biosciences A history, classification and descriptive terminology – Journal of Documentation 2011/67, No 6, lk-d 999-1002.

²⁰⁴ Vt nt RKTko 05.06.2019 2-17-17217, p 22; RKKKo 15.12.2017 1-16-5213, p 12.1 ja 14; RKHKo 28.12.2022 3-20-2325, p 12.

²⁰⁵ RKHKo 3-14-52793, p 38: „Tsiiviilseadustiku üldosa seaduse 2010. a kommenteeritud väljaandes ollakse kommentaaris 3.2.2.1 § 142 juurde [...], seisukohal, et [...]“

²⁰⁶ RKTko 3-2-1-145-04, p 20: „Aktsiate ülevõtmisega ja hüvitise määramisega seonduvat on Eesti erialakirjanduses käsitletud lähemalt üksnes T. Bartels artiklis "Tühjaks pigistamise seadustamisest Eesti äriõiguses: äriseadustiku §-d 3631- 36310" (Juridica; 2, 2004).“

loetavust.²⁰⁷ Kriitikaga võib üldjoontes nõustuda ning kirjeldatud probleem on eriti silmatorkav kohtulahendites, kus viite maht on silmatorkavalt suur näiteks teose pika pealkirja²⁰⁸ või ühes viites mitmele allikale viitamise tõttu.²⁰⁹ Analüüsitud lahenditest 31 sisaldasid viiteid lõigu keskel või alguses, kusjuures mitmes lahendis oli Riigikohus lisanud viite õiguskirjandusele lause keskele sulgudesse,²¹⁰ mis muudab teksti lugemise eriti keerukaks.²¹¹

Alternatiivne lahendus joonealuse viitamise näol tekitaks aga teistsuguse probleemi – nimelt avaldatakse Riigikohtu lahendid Riigikohtu veebilehel nii, et lahendi tekst on lugeja silme ees ühtse lehekülgedeks liigendamata jadana (juhul, kui lahendit ei avata pdf-versioonis või Riigi Teataja andmebaasis). Seega peaks lugeja hakkama joonealuste viidete otsingul iga kord kerima lahendi lõppu, et leida viidatud allikat. See aga oleks lugeja jaoks ebamugav.²¹² Kuniks Riigikohtu lahendite avaldamise praktikat ei muudeta viisil, et need oleks kättesaadavad eristatavate lehekülgedega versioonis, tundub tekstisisene viitamine ainuõige viis õiguskirjandusele ja muudele allikatele viidata. Küll aga võiks teksti loetavuse huvides kohati kaaluda, kas ehk tasuks viiteid lühendada²¹³ ja/või lisada need lõigu lõppu.²¹⁴

Käesoleva töö raames analüüsitud lahenditest nähtub, et kui kohtulahendis on viidatud konkreetsele õiguskirjanduslikule allikale,²¹⁵ on alati toodud ära ka vastava teose pealkiri. See on ka loogiline, kuivõrd ilma teose pealkirja lahendis ära märkimata on pea võimatu tuvastada viidatud allikat. Küll aga on ühel korral jätnud Riigikohtu kriminaalkollegium lahendis nr 1-21-3514 KarS kommenteeritud väljaandele viitamisel lisamata teose alapealkirja, st kas tegu on esialgse või 2., 3., 4., või 5. täiendatud ja ümbertöötatud väljaandega,²¹⁶ ning ühel korral on Riigikohtu halduskollegium lahendis nr 3-13-481 viidanud VÕS kommenteeritud väljaandele kui „VÕS I“²¹⁷ ning jäetud lisamata sõnad „kommenteeritud väljaanne“.²¹⁸ Täielikule

²⁰⁷ Garner, B. A. *The Winning Brief: 100 Tips for Persuasive Briefing in Trial and Appellate Courts*. Second edition. New York: Oxford University Press, 2014, lk 143; Garner, B. A. *Legal Writing in Plain English: A Text With Exercises*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2001, lk 96.

²⁰⁸ Vt nt RKKKo 1-20-1301, p 12; RKTkm 3-2-1-7-17, p 17.3.; RKKKo 1-16-6452, p 37.

²⁰⁹ Vt nt RKKKo 1-16-5213, p 12.1.; RKTko 2-17-17217, p 22.

²¹⁰ Vt nt RKTko 2-17-17217, p 22; RKHKo 3-20-2325, p 12; RKKKm 3-1-1-108-15, p 12.

²¹¹ Beazley, M. B., Smith, M. *Legal Writing for Legal Readers. Predictive Writing for First-Year Students*. Second Edition. New York: Wolters Kluwer Law&Business, 2014, lk 219.

²¹² Garner, *The Winning Brief*, lk 143.

²¹³ Beazley, M. B. *A practical guide to appellate advocacy*. New York: Aspen Publishers 2006, lk 98.

²¹⁴ Guberman, R. *Point Made. How to Write Like the Nation's Top Advocates*. Second Edition. New York: Oxford University Press 2014, lk-d 174-175

²¹⁵ Vt ilma konkreetset allikat viitesse lisamata õiguskirjandusele viitamise osas alapeatükk 2.3.1.

²¹⁶ RKKKo 1-21-3514, p 13.

²¹⁷ Teose täielik pealkiri on „Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne“. Varul, P jt. *Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2006.

²¹⁸ RKHKo 3-13-481, p 26.

(ala)pealkirjale viitamata jätmine raskendab mõnevõrra teose tuvastamist, kuivõrd lisaks pealkirjale tuleb sel juhul juhinduda ka teose avaldamise aastast.

Nii nagu pealkirja puhul, on ka teose avaldamise aastale üldjuhul läbivalt viidatud. Erandiks on eelmainitud Riigikohtu halduskolleegiumi lahend, kus lisaks VÕS kommenteeritud väljaandele täieliku viite lisamata jätmisele ei lisatud juurde ka teose avaldamise aastat.²¹⁹ Kuna lahend pärineb aastast 2019 ja VÕS kommenteeritud väljaande I osa on välja antud kahel korral, aastal 2006 ja 2016,²²⁰ siis on ilma mõlemat teost analüüsivõimatu olla kindel selles, kummale teosele Riigikohus viidanud on.²²¹ Üldiselt on aga nii (ala)pealkirjadele kui ka teose avaldamise aastale siiski täies mahus viidatud, mistõttu võib lahendite nr 3-13-481 ja 1-21-3514 puhul olla tegu eksitusega.

Märkimisväärsel kombel ei ole Riigikohtu praktikas nii levinud viidata teose autorile kui teose pealkirjale või avaldamise aastale. See aspekt avaldub just kommenteeritud väljaannetele viitamise puhul, kuivõrd *Juridica* artiklitele jm allikatele viidates on üldjuhul teose autoritele viidatud.²²² Kommenteeritud väljaannete puhul on enamikel juhtudel viidatud teose koostajatele²²³ (sellest praktikast on ka erandeid),²²⁴ kuid vaid mõnel korral on viidatud konkreetse kommentaari autorile.²²⁵ Iseenesest osundab kommenteeritud väljaande puhul ka konkreetse kommentaari autorile viitamisele ainult Tartu Ülikooli juhend²²⁶, mistõttu ei pruugi olla tegu õigusteadlaste seas üldiselt aktsepteeritud praktikaga. Küll aga tähendab see, et teose valmimisse oma intellektuaalse panuse andnud autor jääb teose koostajate varjus tunnustuseta. See on eriti tõene juhul, kui kommentaari autor ei ole üks kommenteeritud väljaande koostajatest. Näiteks on viiel korral kohtulahendis viidatud Karin Seina koostatud kommentaarile, kuid teda ei ole kommentaari autorina ühelgi korral viites välja toodud.²²⁷ Selline praktika võib viidata asjaolule, et kommenteeritud väljaande puhul ei peeta nii oluliseks konkreetse kommentaari koostanud autorit, vaid teost kui tervikut. Sellisel juhul on loogilisem

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ Juuraveebi veebilehekülg „Võlaõigusseadus I“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://volaoigusseadus-i.juuraveeb.ee/> (21.04.2025).

²²¹ Konkreetset juhul on kolleegium viidatud 2016. aastal avaldatud versioonile, kuivõrd 2006. aasta versioonil puudub lahendis viidatud kommentaari punkt sootuks. Vrd Kõve, V. VÕSK § 196/5. – Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006; Kõve, V. VÕSK § 196/4.3. – Varul, P. jt. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.

²²² Siiski on ka teistsuguseid näited, vt nt viide 2018. aasta ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonile lahendis RKTko 2-17-17217, p 22.

²²³ Vt nt RKTko 2-22-2313, p 15; RKKko 1-21-3514, p 13; RKKko 1-21-2039, p 15.

²²⁴ Vt nt RKKko 1-20-2438, p 34; RKTko 2-15-7163, p 13; RKTko 2-18-2908, p 11.1.

²²⁵ RKKm 1-23-5055, p 20; RKTko 2-21-1758, p 10.1.; RKHko 3-21-1733, p 13; RKTko 3-2-1-157-10, p 12.

²²⁶ Tartu Ülikooli juhend, lk 28.

²²⁷ RKTko 2-22-2313, p 15; RKTko 2-20-9824, p-d 25.3.-25.4.; RKKko 1-20-2438, p 34; RKKko 1-18.7833, p 21; RKTko 3-2-1-165-12, p 62; RKPJKo 3-4-1-54-13, p 27

lisada viitese kommentaari autori asemel teose koostajad, kui teose autorile on mingil moel soovitud viidata. Nii ongi läbivalt analüüsitud lahendites tehtud.

Teose välja andnud kirjastusele viitamine on Riigikohtu praktikas ebaühtlane. Vaid 24 lahendis on kolleegium viidanud ka teose välja andnud kirjastusele, milleks üldreeglina on õigusalaseid teoseid väljastav Juura kirjastus. Niisamuti on ebaühtlane teoste lehekülgedele viitamise praktika Juridica artiklite puhul. Ligikaudu pooltes viidetes on Riigikohus viidanud Juridica artiklite puhul kogu artikli lehekülgede vahemikule²²⁸ ning ligi pooltes viidetes täpsetele lehekülgedele, milles leiduvale infole viidatakse.²²⁹ Sealjuures on ka ühes lahendis jäetud Juridica artikli viitele lehekülje numbrid lisamata – tõenäoliselt seetõttu, et lahendi tekst viitab artiklile kui tervikule üldisemalt.²³⁰

Kommenteeritud väljaannete puhul, millele Tartu Ülikooli üliõpilased akadeemiliste tööde puhul peavad viitama kommentaari ja punkti täpsusega,²³¹ on üldjuhul ka Riigikohus samamoodi viidanud. Sealjuures kaheksal korral on Riigikohus viidanud kommenteeritud väljaandele lehekülje täpsusega²³² ning kolmel korral teosele „Ühinguõigus I“ leheküljenumbri asemel äärenumbri täpsusega.²³³ Siiski, kui välja arvata viited kommenteeritud väljaannetele, on enamikel juhtudel viidanud Riigikohus õiguskirjanduslikule allikale lehekülje täpsusega.

Eeltoodust tulenevalt on Riigikohtu viidetes õiguskirjandusele tuvastatav järjepidev viitamine teose pealkirjale, avaldamise aastale ning leheküljele või kommentaarile ja punktile. Ülejäänud aspektide, mis tavapäraselt õigusalastes viidetes sisalduvad, käsitus on ebaühtlasem ning näib sõltuvat rohkem konkreetsest kohtunike koosseisust. Kuna Riigikohtu praktikas on vähesel määral ühtseid õigustekstide viidete üldtunnustatud elemente, ei ole ka võimalik selgelt tuvastada Riigikohtu lahendites ühtse viitamisstiili kasutamist.

2.2.2. Eriarvamused

Vastupidiselt kohtulahenditele ei järgi õiguskirjanduslike viidete asetus eriarvamustes ühte kindlat stiili – nii esineb eriarvamusi, mille puhul on viidatud õiguskirjandusele analoogselt kohtulahendites levinud praktikaga, kus viide õiguskirjandusele on lisatud tekstisiselt

²²⁸ RKHKo 3-21-1366/45, p 8.4.; RKKKo 1-22-1425, p 39; RKKKo 1-20-9406, p 14; RKKKo 3-1-1-14-14, p 865; RKTko 3-2-1-4-06, p 47.

²²⁹ RKKKm 1-21-8988, p 25; RKKKo 1-21-3082, p 29; RKHKo 3-19-1416, p 30; RKKKo 1-18-5732, p 66.

²³⁰ RKTko 3-2-1-145-04, p 20.

²³¹ Tartu Ülikooli juhend, lk 28.

²³² RKKKo 3-1-1-14-14, p 900; RKKKo 1-20-2438, p 34; RKTko 3-2-1-9-16, p 26; RKTko 3-2-1-165-12, p 62; RKTko 3-2-1-157-10, p 12; RKKKo 1-20-2133, p 70; RKTko 2-15-7163, p 13; RKHKo 3-3-1-57-16, p 19.

²³³ RKTko 2-16-19017, p 27; RKKKo 1-16-4665, p 12; RKKKm 1-18-1170, p 24.

sulgudesse.²³⁴ Samas järgivad enamik eriarvamustest Saksamaal levinud praktikat,²³⁵ mille kohaselt viidatakse õiguskirjandusele joone all.²³⁶ Samuti ilmneb, et viidete lisamine joone alla või teksti sisse sõltub peaaesjalikult konkreetse riigikohtuniku isiklikust käekirjast, mitte mõnest muust aspektist – näiteks konkreetsest kolleegiumist, kuhu riigikohtunik kuulub. Nii on analüüsitud lahendite pinnalt tuvastatavad vaid kaks kohtunikku, kes viitavad õiguskirjandusele joone all – Eerik Kergandberg²³⁷ ja Tambet Tampuu.²³⁸

Küll aga nähtub analüüsitud lahenditest, et kui kohtulahendile lisatakse eriarvamus, millele on alla kirjutatud mitu riigikohtunikku, kelle hulgas on ka joonealust viitamist harrastav riigikohtunik, ei mõjuta see eriarvamusele allakirjutanute enamuse viitamise praktikat. Nii on näiteks eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12 üheks allakirjutanuks riigikohtunik Eerik Kergandberg, kelle eriarvamustes leidub reeglina joonealuseid viiteid õiguskirjandusele. Küll aga on eriarvamus, mille allakirjutanutest Kergandberg analüüsitud eriarvamustest nähtuvalt ainukesena joonealust viitamist viljeleb, viidatud Raul Naritsa ja Carri Ginteri Euroopa stabiilsusmehhanismi asutamislepingu põhiseaduspärasuse teemalisele *Juridica* artiklile tekstisiseselt.²³⁹ See viitab asjaolule, et omaenda praktikas joonealuse viitamise praktikat järgiv riigikohtunik ei tee seda tingimata kollektiivse eriarvamuse puhul. Lisaks on viidatud õiguskirjandusele tekstisiseselt igas eriarvamus, mille on koostanud mitu riigikohtunikku ühiselt.²⁴⁰ Niisiis järgitakse kollektiivse eriarvamuse koostamisel reeglina tekstisese viitamise praktikat, kuid eraldi koostatud eriarvamuste puhul on tõenäoline, et õiguskirjandusele viidatakse joone all. Niisiis on eraldi koostatud eriarvamus viidete

²³⁴ Vt nt Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5, 7; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p-d 3,4; Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5.

²³⁵ Laffranque, J. Kohtuniku eriarvamus. Selle võimalikkus ja vajalikkus Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Tartu: Tartu Ülikool 2003, lk 40.

²³⁶ Vt nt Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452, p 1; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1, 1.2.

²³⁷ Vt nt Eerik Kergandbergi eriarvamus RKKKo otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452, p 1; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5.

²³⁸ Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1-1.2.; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4.

²³⁹ Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13.

²⁴⁰ Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; ; Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14, p 6.

vormilise külje poolest üldiselt parema loetavusega kui mitmekesi koostatud eriarvamused, kuivõrd joonealuste viidete kasutus ei katkesta teksti kulgemist.

Juhul, kui õiguskirjandusele siiski viidatakse teksti sees, on riigikohtunikud eriarvamustes palju läbivamalt kui kohtulahendites lisanud viited lause lõppu²⁴¹, mis muudab teksti loetavamaks.²⁴² Vaid ühes eriarvamuses on koostajad lähenenud viidatud allikatele tavapärasest teisiti. Riigikohtu üldkogu lahendile nr 1-17-2359 lisatud eriarvamuses on koostajad viidanud ühes lõigus nii TsÜS kommenteeritud väljaande, teosele „Ühinguõigus I“ kui ka Juridica artiklile. Sealjuures on aga tekstis välja kirjutatud iga teose pealkiri ning sulgudesse lisatud viidet konkretiseeriv informatsioon – kommenteeritud väljaande puhul viidatud kommentaar ja punkt, „Ühinguõigus I“ puhul viidatud lehekülg ning Juridica artikli puhul ajakirja ilmumise aasta, ajakirja number ja lehekülgede vahemik.²⁴³ Sarnast ebatavalist stiili – teose pealkiri ning ajakirja puhul ka selle autor on tekstis välja kirjutatud, kuid muu info on lisatud sulgudesse – on kasutatud ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsuses nr 3-2-1-145-04.²⁴⁴

Riigikohtunike eriarvamuste analüüs üldtunnustatud viidete elementide vaatest näitab vastupidiselt kohtulahenditele, et alati ei ole välja toodud õiguskirjandusliku teose pealkirja, kuigi reeglina seda tehakse. Eespool mainitud Riigikohtu üldkogu lahendile nr 1-17-2359 lisatud eriarvamuses ei ole koostajad toonud välja TsÜS kommenteeritud väljaande pealkirja ning sellele on viidatud lihtsalt kui TsÜS kommenteeritud väljaande.²⁴⁵ Samas on Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13 lisatud eriarvamuses viidanud riigikohtunik Jüri Põld viidanud põhiseaduse kommenteeritud väljaande, kuid pole toonud välja teose täpset pealkirja ega ka muid teost identifitseerida võimaldavaid andmeid (teose avaldamise aasta, kirjastus, autor ega teose lehekülg).²⁴⁶ See tähendab, et viidatud info identifitseerimisel tuleb lähtuda eeldusest, et viidatud on eriarvamuse avaldamise ajal kõige värskemalt avaldatud põhiseaduse kommenteeritud väljaande. Kui sarnane tekst sisaldub mitmes põhiseaduse kommenteeritud väljaandes, ei ole võimalik olla lõpuni kindel, millisele teose versioonile riigikohtunik on viidanud.

²⁴¹ Vt nt Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p 4; Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13.

²⁴² Beazley, *Legal Writing for Legal Readers*, lk 219.

²⁴³ Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3.

²⁴⁴ RKTko 3-2-1-145-04, p 20.

²⁴⁵ Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3.

²⁴⁶ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

Sarnaselt kohtulahenditele ilmneb, et teose autorile viitamise praktika on üldiselt levinud, välja arvatud kommenteeritud väljaannetele viitamise puhul. Kõikidest üheksast eriarvamusest, kus kommenteeritud väljaandele on viidatud, puudub seitsmel korral viide autorile, kes konkreetse kommentaari koostanud on.²⁴⁷ Samuti on vaid 4 korral viidatud eriarvamustes kommenteeritud väljaande avaldanud kirjastusele,²⁴⁸ kusjuures muude teoste puhul on kirjastus üldjuhul viites esitatud. See peegeldab sarnaselt kohtulahenditele asjaolu, et kommenteeritud väljaannete puhul ei peeta kommentaari autorit niivõrd oluliseks kui seda, et viidatud on juristide seas kõrgelt hinnatud teosele.

Eelmainitud eriarvamustes Riigikohtu lahenditele nr 3-4-1-29-13 ja 1-17-2359, milles on jäetud viitamata teose pealkirjadele täies mahus, on lisaks jäetud viitamata ka kommenteeritud väljaande avaldamise aastale.²⁴⁹ Sama on tehtud ka eriarvamuses Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16.²⁵⁰ Muudes eriarvamustes on teose avaldamise aastale viidatud. Samuti on eriarvamustes üldiselt viidatud teose leheküljele, millest info pärineb,²⁵¹ või ajakirjade puhul ka terve artikli ulatuses lehekülgede vahemikule.²⁵² Nagu kohtulahendite puhul, on ka eriarvamustes kommenteeritud väljannetele viidatud enamikel juhtudel kommentaari ja punkti täpsusega²⁵³ ning kahel juhul on kommentaarile ja punktile lisatud lehekülje number.²⁵⁴

²⁴⁷ Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5; Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16, p 4; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1-1.2.; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus RKKKo otsusele nr 1-16-6452, p 1.

²⁴⁸ Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 3; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1-1.2.; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus RKKKo otsusele nr 1-16-6452, p 1.

²⁴⁹ Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

²⁵⁰ Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16, p 4.

²⁵¹ Vt nt Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4; Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris, p 5.

²⁵² Vt nt Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13; Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 3; Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p-d 5,7.

²⁵³ Vt nt Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 8; Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37, p 3; Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16, p 4.

²⁵⁴ Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03, p 5; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus RKKKo otsusele nr 1-16-6452, p 1.

Eeltoodust tulenevalt on tuvastatav eriarvamustes sisalduvate viidete puhul läbiv teose avaldamise aasta, kirjastuse ning lehekülje või kommentaari ja punkti kasutus. Teose autorile ja pealkirjale on samuti reeglina viidatud, kuigi erandeid sellest reeglist esineb sagedamini kui kohtulahendite puhul. Kuigi elemendid, mida viidetes üldiselt kasutatakse, ei ühti täielikult kohtulahendites kasutatud praktikaga, võib siiski ka eriarvamuste puhul teha samasuguse järelduse – viitamise vormistuslik pool sõltub selle koostanud riigikohtunikest.

Julia Laffranque on oma 2003. aasta doktoritöös leidnud, et riigikohtunike eriarvamuste stiil on ebahühtlane ning sõltub konkreetse kohtuniku eelistustest.²⁵⁵ Analüüsitud andmed viitavad, et ka paarkümmend aastat hiljem pole eriarvamuste stiil ühtlustunud ning viitamine ja selle stiil sõltub endiselt konkreetse(te) eriarvamuse koostaja(te)st. Niisiis on endiselt asjakohane Laffranque'i soovitus eriarvamusi vormiliselt ühtlustada.²⁵⁶

2.3. Nõustumine õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ning viidete ülevaade õigusküsimuste kaupa

2.3.1. Kohtulahendid

Riigikohtu üldkogu on õiguskirjandusele viidanud võrdlemisi vähe, vaid kahel korral (vt alapeatükk 2.1.1.). Esimesel korral viitas Riigikohtu üldkogu õiguskirjandusele aastal 2012 lahendis nr 3-4-1-6-12, milles lahendati õiguskantsleri taotlust tunnistada Euroopa stabiilsusmehhanismi alusleping osaliselt põhiseadusvastaseks. Kõnealuses kohtuotsuses selgitas Riigikohus põhiseaduses sätestatud printsiipe, mida pidas konkreetsetes asjas tähtsust omavaks. Muuhulgas selgitas Riigikohus põhiseaduse §-s 1 sätestatud suveräänsuse põhimõtet, mille kohaselt on Eesti riigi iseseisvus võõrandamatu ja aegumatu. Rahvusvaheliste lepingute sõlmimisega loovutatakse Riigikohtu hinnangul vabatahtlikult osa riigi suveräänsusest, kuivõrd rahvusvaheline leping kohustab riiki toimida mingil kindlal viisil ja mitte teisiti.²⁵⁷

Eelmainitu kontekstis märkis Riigikohus järgnevat: „Erialakirjanduses on leitud, et enne „Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni“ vastuvõtmist 1969. a-l tuli lepinguid tõlgendada kitsendavalt ning riigi suveräänsuse kasuks.“²⁵⁸ Seega on Riigikohtu üldkogu pidanud vajalikuks toetuda õiguskirjanduslikule allikale, selgitamaks rahvusvaheliste lepingute tõlgendamise praktikat ajaloolisest vaatevinklist, vastupidiselt sellele, kuidas rahvusvahelisi

²⁵⁵ Laffranque, lk 111-112.

²⁵⁶ *Ibid.*, lk 112.

²⁵⁷ RKÜKo 3-4-1-6-12, p-d 126-129.

²⁵⁸ RKÜKo 3-4-1-6-12, p 129.

lepinguid ja nende mõju põhiseaduses sätestatud suveräänsuse printsiibile mõistetakse tänapäeval. On aga märkimisväärne, et Riigikohtu üldkogu ei ole kohtulahendis toonud välja erialakirjanduslikke allikaid, millele tuginedes on võimalik viidatud seisukohta jaatada ning lugejal kontrollida.

Riigikohtu üldkogu teises lahendis, milles on õiguskirjandusele viidatud, käsitles üldkogu kohtunikueksamikomisjoni otsuse õiguspärasust olukorras, kus kohtunikuks kandideeriya sobivust kohtunikuametisse hinnati ebapiisavaks regulaarselt võetud (kiir)laenude tõttu. Riigikohus viitas kõnealusel otsuses kohtute seaduse kommenteeritud väljaandele ning selgitas, et kohtunikueksamikomisjoni järjepideva praktika kohaselt on kohtunikuks kandideerijate finantskäitumist hinnatud ning ka varasemalt on kiiralaenude võtmise tõttu kohtunikuks kandideeriya sobivust kohtunikuametisse hinnatud ebapiisavaks.²⁵⁹ Kõnealune viide õiguskirjandusele on kooskõlas üldlevinud arusaamaga kommenteeritud väljaandest kui teosest, milles on mh kokku kogutud asjakohane kohtupraktika,²⁶⁰ et sellele kogumile konkreetsete lahendite asemel aja kokkuhoiu mõttes viidata.²⁶¹

Kuna Riigikohtu üldkogu on õiguskirjandusele viidanud vaid kaks korda, siis ei ole võimalik tuvastada selgeid ning läbivaid jooni üldkogu praktikas käsitletud õiguslikest küsimustest, mille puhul on üldkogu pidanud oluliseks viidata õiguskirjandusele. Küll aga annavad analüüsitud Riigikohtu üldkogu lahendid aimu asjaolust, et ükski üldkogu viide õiguskirjandusele ei ole kohtuasja lahendamise vaatest määrava tähtsusega. Niisiis võib väita, et kuigi Riigikohtu üldkogu lahendab vaid selliseid asju, mille puhul ei ole riigikohtunikel kolleegiumis üksmeelt või on tegu olulise õigusliku küsimusega,²⁶² ei ole üldkogu senises praktikas kasutanud viiteid õiguskirjandusele mõne õiguslikult keerulise küsimuse sisulise aspekti argumentatsioonis.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on õiguskirjandusele viidanud kokku kuuel korral.²⁶³ Kohtulahendites sisalduvatest viidetest võib viit kirjeldada sellistena, mis pole kohtuasja lahendamisel olevate õiguslike küsimuste seisukohast kaaluka tähtsusega ehk nõ toetavate viidetena. Näiteks on lahendis nr 3-4-1-54-13 lahendanud Riigikohus õiguskantsleri taotlust tunnistada kehtetuks KrMS sätteid, mis lubavad Riigikogu liikme juures teostada läbiotsimist ilma erapooletu isiku nõusolekuta ning annavad õiguskantslerile õiguse lubada või keelata

²⁵⁹ RKÜKo 3-24-1273, p-d 3-3.2., 14.

²⁶⁰ Pruks, P. jt. Milles seisneb kommenteeritud väljaande tähtsus?

²⁶¹ Kärner, lk 636.

²⁶² Riigikohtu veebileheküljel „Kollegiumid“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/kolleegiumid> (21.04.2025).

²⁶³ RKPJKo 3-4-1-54-13, p 27; RKPJKm 5-23-36, p 22; RKPJKo 5-19-38, p 74; RKPJKo 3-4-1-3-98, p I; RKPJKo 3-4-1-7-03, p 34; RKPJKo 3-4-1-2-98, p I.

Riigikogu liikme suhtes kriminaalmenetluses menetlustoimingu tegemise.²⁶⁴ Riigikohus on pidanud vajalikuks selgitada asjakohase põhiseaduse sätte kujunemislugu, viidates sealjuures ENSV tsiviilkoodeksi kommenteeritud väljaandele ning Jaan Sootaki *Juridica* artiklile.²⁶⁵

Samuti on Riigikohus lahendis nr 3-4-1-7-03 viidanud õigusteooriale, sedastamaks viitelise normi kehtima jäämist olukorras, kus normis viidatud õigusakt tunnistatakse kehtetuks.²⁶⁶ Lisaks on Riigikohus lahendis nr 3-4-1-3-98 viidanud õigusteooriale Vabariigi Presidendi armuandmise institutsiooni olemust selgitades²⁶⁷ ning lahendis nr 5-19-38 KrMS kommenteeritud väljaandele, selgitamaks Kaitseväge korralduse seaduse muutmise seaduse põhiseaduspärasuse hindamisel mõiste „varjatud jälgimine“ sisu selgust kehtivas õiguses.²⁶⁸ Ühel korral on põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium viidanud ka doktoritööle toetamaks seisukohta, et tollimaks on riiklik maks.²⁶⁹ See on ka ainus kord Riigikohtu praktikas, kus on viidatud doktoritööle kui õigusteaduslikule teosele. Kõigi eelmainitud lahendite puhul pole õiguskirjandusel argumentatsioonis kandev, vaid täiendav roll.

Ühe põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendi puhul on olukord aga teistsugune. Määruses nr 5-23-36 on kolleegium viidanud õiguskirjandusele näitamaks, et KrMS-s sätestatud kassatsiooni esitamise õigus vaid kaitsja vahendusel ei saa olla kassaatorile üllatuslik nõue.²⁷⁰ Analüüsitud lahenditest ilmneb seega, et põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi viited õiguskirjandusele on reeglina toetavad ning pole üldjuhul kohtuasja lahendamise vaatest määrava tähtsusega. Üldjuhul on kolleegium pidanud vajalikuks argumentatsiooni selgitavas osas toetada argumentatsiooni mõne erialakirjandusliku viitega.

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 28 lahendist, milles on õiguskirjandusele viidatud, on 7 juhul käsitletud allikat toetava viitena.²⁷¹ Selliste viidete puhul on tavaliselt tegu mõne õigusliku instituudi selgitava infoga²⁷² või kõnealuse kaasusega analoogse olukorra võrdlusega.²⁷³ Kõige enam – 7 korral – on tsiviilkolleegium viidanud õiguskirjandusele ühinguõiguslikke küsimusi käsitlevates lahendites. Erialakirjanduslikke viiteid on kolleegium kasutanud selgitamaks

²⁶⁴ RKPJKo 3-4-1-54-13, p 7.

²⁶⁵ *Ibid.*, p 27.

²⁶⁶ RKPJKo 3-4-1-7-03, p 34.

²⁶⁷ RPJKo 3-4-1-3-98, p I.

²⁶⁸ RPJKo 5-19-38, p 74.

²⁶⁹ RKPJKo 3-4-1-2-98, p I.

²⁷⁰ RKPJKm 5-23-36, p 22.

²⁷¹ RKTko 2-18-2908, p 11.1.; RKTko 3-2-1-165-12, p 62; RKTko 2-14-25115, p 10.3.1.; RKTko 2-22-4074, p 12.2.; RKTkm 3-2-1-120-07, p 12; RKTkm 3-2-1-72-14, p 16; RKTko 3-2-1-4-06, p 47.

²⁷² Vt nt RKTko 2-18-2908, p 11.1.; RKTko 2-14-25115, p 10.3.1.

²⁷³ Vt nt RKTko 3-2-1-165-12, p 62; RKTkm 3-2-1-120-07, p 12.

aktsiate ülevõtmisel aktsionäridele makstava hüvitise õigluse kriteeriumi sisu,²⁷⁴ asutamisel oleva ühingu esindusõigusega seotud küsimusi,²⁷⁵ eraõigusliku juriidilise isiku juhtorgani otsuse heade kommete vastasust,²⁷⁶ aktsionäride üldkoosoleku otsuse olemust mitmepoolse tehinguna,²⁷⁷ ettevõtte ülemineku regulatsiooni eesmärke,²⁷⁸ ärisaladuse mõistet²⁷⁹ ning aktsionäri vastutuse aluseks olevat tahtluse kriteeriumi kahju tekitamisel.²⁸⁰

Samas on tsiviilkolleegium viidanud õiguskirjandusele ka VÕS üldosaga (lepingu ülesütlemine²⁸¹, kahju hüvitamise kohustuse eesmärk²⁸²) kui ka lepinguväliste kohustustega (käibekohustus,²⁸³ alusetu rikastumise äralangemine²⁸⁴) seotud küsimuste käsitlemisel. Kahel korral on kolleegium viidanud erialakirjandusele ka pärimisõiguse kontekstis – pärandvara hooldaja ülesannete selgitamisel pankrotimenetluses²⁸⁵ ning annaku ja pärija nimetamise korralduste eristamisel.²⁸⁶ Viimatimainitud lahend on ka Riigikohtu praktikas ainuke, milles on viidatud magistritööle kui erialakirjandusteosele. Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et tsiviilkolleegium on pidanud vajalikuks viidata õiguskirjandusele enamjaolt ühinguõiguses tõusetunud küsimustes ning peamiselt seoses õigusküsimuse lahendamise seisukohalt oluliste aspektidega (mitte nõ toetavate viidetena).

Riigikohtu halduskolleegium on õiguskirjandusele viidanud kokku 15 lahendis, millest viie puhul on võimalik rääkida toetavatest ehk kaasuse lahendamise seisukohast mittekaalukatest viidetest. Kahel korral on halduskolleegium võrrelnud haldusasja lahendamisel küsimust tsiviilõiguses kehtivaga, seda nii võltsitud dokumendi mõiste²⁸⁷ kui ka haldusakti kehtima jäämise usaldamise tõttu tekkiva/tekkinud varalise kahju²⁸⁸ käsitlusel. Ülejäänud kolmel korral on tegu kas mõne seisukoha esinemise nentimisega õiguskirjanduses²⁸⁹ või õigusliku küsimuse lahendamiseks vajamineva lisainfo selgitamisega.²⁹⁰ Võrdselt on sealjuures halduskolleegium

²⁷⁴ RKTko 3-2-1-145-04, p-d 20,29.

²⁷⁵ RKTko 2-17-1078, p 12.

²⁷⁶ RKTko 2-16-19017, p 27.

²⁷⁷ RKTko 3-2-1-157-10, p 12.

²⁷⁸ RKTko 2-18-2908, p 11.1.

²⁷⁹ RKTko -2-1-103-08, p 20.

²⁸⁰ RKTko 3-2-1-6-06, p 12.

²⁸¹ RKTm 3-2-1-72-14, p 16.

²⁸² RKTko 2-20-9824, p-d 25.3.-25.4.

²⁸³ RKTko 3-2-1-73-13, p 10.

²⁸⁴ RKTko 2-22-115921, p 15.

²⁸⁵ RKTm 3-2-1-120-07, p 12.

²⁸⁶ RKTko 2-16-2978, p 21.

²⁸⁷ RKHko 3-21-54, p 14.

²⁸⁸ RKHko 3-3-1-9-14, p 33.

²⁸⁹ RKHko 3-3-1-56-13, p 15.

²⁹⁰ RKHm 3-3-1-55-10, p 33; RKHko 3-21-1733, p 13.

viidanud nii Euroopa Liidu õiguse²⁹¹ kui ka põhiseaduse kohaldamisega²⁹² seotud kohtuasjades õiguskirjandusele 3 korral. Veel on halduskolleegium viidanud erialakirjandusele näiteks seadusliku esindaja maksukorralduse seaduses sätestatud mitterahaliste kohustuste termini sisustamisel²⁹³ ja väikelapse õiguse oma vangistuses vanemat külastada rikkumise mõju riigivastutuse seaduse alusel mõistetava mittevaralise kahju hüvitise suurusele.²⁹⁴ Seega on halduskolleegium pidanud vajalikuks viidata õiguskirjandusele peamiselt põhiseaduslike ja Euroopa Liidu õigusega seotud küsimustes ning enamasti, analoogselt tsiviilkolleegiumi praktikale, seoses kaasuse lahendamise aspektist määrava tähtsusega asjaoludega.

Kriminaalkolleegium on õiguskirjandusele viidanud 42 lahendis. Neist 14 lahendi puhul on tegu toetavate viidetega, millel pole kaalukat osatähtsust kaasuse lahendamisel.²⁹⁵ Sellisel juhul on viite eesmärk tavaliselt kas selgitada mõne õigusliku regulatsiooni tähendust²⁹⁶ või tugevdada kolleegiumi argumentatsiooni läbi selle, et näidatakse samasuguse seisukoha esinemist erialakirjanduses.²⁹⁷ Kõige rohkem (kaheksal korral) on õiguskirjandusele viidatud seoses kaasustega, kus on tekkinud vajadus käsitleda teiste õigusharude regulatsiooni. Näiteks on kriminaalkolleegium selgitanud sel viisil kolmel korral VÕS-is sätestatud regulatsiooni – surnud isiku lähedaste mittevaralise kahju hüvitamise võimalust,²⁹⁸ kahjuhüvitisest kasu maha arvamist²⁹⁹ ning kehavigastuse ja tervisekahjustuse mõistet.³⁰⁰ Samuti on kolleegium viidanud teiste autorite teostele ekspertiisi määramisega seonduva³⁰¹ ning kriminaalmenetluslike aspektide³⁰² analüüsimisel. Eeltoodust järeldub, et kriminaalkolleegiumi praktika ühtib tsiviil- ja halduskolleegiumiga ja viited õiguskirjandusele on peamiselt argumentatsiooni jaoks määrava tähtsusega. Lisaks on kriminaalkolleegium enamjaolt viidanud erialakirjandusele küsimustes, mis puudutavad teiste õigusharude regulatsiooni.

²⁹¹ RKHKm 3-3-1-13-12, p 44; RKHKm 3-3-1-55-10, p 33; RKHko 3-21-54, p 14.

²⁹² RKHKm 3-23-2480, p-d 16.5, 18; RKHko 3-3-1-65-16, p 18; RKHKM 3-3-1-43-11, p 12.

²⁹³ RKHko 3-20-2325, p 12.

²⁹⁴ RKHko 3-19-1416, p 30.

²⁹⁵ RKKKo 1-20-9406, p 14; RKKKo 1-18-5732, p 66; RKKKo 3-1-1-14-14, p 900; RKKKo 3-1-1-15-12, p 14; RKKKo 3-1-1-8-10, p 9; RKKM 3-1-1-31-01, p 5; RKKKo 3-1-1-80-97, p-d I-II; RKKKo 1-20-1208, p 47; RKKM 1-18-1170, p 24; RKKKo 3-1-1-60-16, p 16; RKKM 1-23-5055, p 20; RKKKo 3-1-1-4-04, p 13; RKKKo 3-1-1-129-13, p 9.1.; RKKM 3-1-1-2-13, p 5.2.

²⁹⁶ Vt nt RKKKo 1-20-9406, p 14; RKKKo 1-18-5732, p 66; RKKKo 3-1-1-60-16, p 16.

²⁹⁷ Vt nt RKKKo 3-1-1-14-14, p 900; RKKKo 3-1-1-15-12, p 14; RKKKo 3-1-1-8-10, p 9; RKKKo 1-20-1208, p 47.

²⁹⁸ RKKKo 1-21-3082, p 29.

²⁹⁹ RKKKo 1-20-2438, p 34.

³⁰⁰ RKKKo 1-18.7833, p 21.

³⁰¹ RKKKo 1-22-1425, p 39; RKKKo 3-1-1-27-08, p 14.

³⁰² Vt nt RKKKo 1-20-9406, p 14; RKKKo 3-1-1-15-12, p 14; RKKKo 3-1-1-8-10, p 9; RKKKo 1-20-1208, p 47.

Üks silmatorkavamaid aspekte õiguskirjandusele viitamisel üldisemalt on Riigikohtu kalduvus viidata kohtulahendis erialakirjandusele, kuid jätta lisamata mõnda konkreetset allikat tuvastada võimaldav info. Selle teguviisi esinemisele nii Riigikohtu kui madalama astme kohtute praktikas on karistusõiguse kontekstis osundanud ka Aleksei Kelli ja Sten Lind.³⁰³ Kõikidest analüüsitud kohtulahenditest ligi kolmandikus on sellisel viisil viidatud õiguskirjanduses esinevale seisukohale, kusjuures enamik sellistest viidetest leidub kriminaalkolleegiumi praktikas.

Konkreetselt allikale viitamata on Riigikohus tuginenud õiguskirjandusele väga erinevates küsimustes. Näiteks on Riigikohus sedastanud järgnevate seisukohtade esinemist õiguskirjanduses, kuid pole toetuseks viidanud ühelegi allikale:

- VÕS § 118 lg 2 regulatsiooni on analoogia korras võimalik rakendada ka lepingu ülesütlemise olukorras;³⁰⁴
- Viini konventsiooni vastuvõtmise-eelsel ajal pidi lepingute tõlgendamisel lähtuma kitsendavast tõlgendusest, prioritseerides riigi iseseisvust;³⁰⁵
- Karistusõiguses võib kaudne tõend teatud juhtudel olla otsesest tõendist usaldusväärsem;³⁰⁶
- Kohtumenetluses on juba teostatud ekspertiisile lisaks täiendava ekspertiisi määramiseks alust sel juhul, kui esimene ekspertarvamus oleks olnud ebaselge, vasturääkiv või puudulik;³⁰⁷
- Pärandvara hooldaja on käsitatav pärija esindajana;³⁰⁸
- Aegumise instituuti saab pidada materiaalõiguslikuks normiks, millel on menetlusõiguslikud komponendid;³⁰⁹
- Kriminaalkoodeksi kohaselt tähendas termin „kõrges vanuses isik“ inimesi, kes olid jõudnud vanaduspensioniiikka;³¹⁰

³⁰³ Kelli, Lind, lk-d 39-40.

³⁰⁴ RKTkm 3-2-1-72-14, p 16.

³⁰⁵ RKÜKo 3-4-1-6-12, p 129.

³⁰⁶ RKKKo 3-1-1-15-12, p 14; RKKKo 3-1-1-8-10, p 9.

³⁰⁷ RKKKo 3-1-1-27-08, p 14.

³⁰⁸ RKTkm 3-2-1-120-07, p 12.

³⁰⁹ RKKKm 3-1-1-31-01, p 5.

³¹⁰ RKKKo 3-1-1-93-12, p 9.2.

- ENSV tsiviilkoodeksi kohaselt hõlmas tahtlus endas nii otsest kui kaudset tahtlust;³¹¹
- Tsiviilõiguslik käibekohustus on samastatav hoolsuskohustusega;³¹²
- Kui üks seadus viitab teisele, kuid viidatud seadus tunnistatakse kehtetuks, jäävad need kehtetuks tunnistatud seaduse sätted kehtima, millele kehtima jäänud seadus viitab.³¹³

Kõigi eelviidatud seisukohtade – aga ka muude sarnaselt viidatud seisukohtade – aluseks on selgelt kasutatud mingisugust õiguskirjanduslikku allikat.³¹⁴ Aleksei Kelli ja Sten Lind on väljendanud arusaamatust selle osas, miks niisuguses olukorras kasutatud allikale ei ole viidatud.³¹⁵ Ka käesoleva töö autor jagab seda seisukohta.

Mõnel juhul võivad taoliste seisukohtade aluseks olevad seisukohad sisalduda juba menetlusosaliste kirjalikes seisukohtades, mis võimaldaks Riigikohtul viide ümbersõnastatult lahendi teksti lihtsalt üle võtta, kui viidatud seisukohaga nõustutakse. Näiteks on halduskolleegiumi otsuses nr 3-3-1-56-13 tuginenud kassaator erinevate Eesti õigusteadlaste seisukohtadele toetamaks seisukohta, et Eesti Vabariigi iseseisvumise kuupäevaks saab lugeda 15. novembrit 1917.³¹⁶ Riigikohus on märkinud selle osas järgnevat: „Kolleegium leiab, et on tõsi, et erialakirjanduses on põhjendatud seisukohta, et Eesti riigi teke tuleb seostada 15. (28.) novembriga 1917, mil Maanõukogu võttis vastu otsuse kõrgemast võimust.“³¹⁷ Juhul, kui kassaator menetluskohas oma seisukohta põhjendades adekvaatselt õigusteadlaste seisukohtadele viitas, oleks kolleegiumil olnud lihtne leida konkreetne kohtunikke veenanud teos ja see ka otsuse välja tuua. Isegi kui selline viide menetluskohas puudunuks, oleks taoline viide kohtulahendi jälgitavuse ja kontrollitavuse seisukohalt kindlasti positiivne.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas esineb ka viiteid õigusteoorias kehtivale seisukohale, kuid kolleegium on viidanud selle toetuseks hoopis enda varasemale praktikale. Ühel juhul järgneb viide kohtupraktikale toetamaks seisukohta, mis tuleneb kolleegiumi sõnul nii õigusteooriast kui ka kohtupraktikast.³¹⁸ Kahel korral on aga kriminaalkolleegium väitnud ainult õigusteoorias mingi seisukoha esinemist, tuues selle toetuseks viite hoopis varasematele Riigikohtu lahenditele.³¹⁹ Juhul, kui tegu ei ole eksimusega, on kriminaalkolleegium käsitlenud

³¹¹ RKTko 3-2-1-6-06, p 12.

³¹² RKTko 3-2-1-73-13, p 10.

³¹³ RKPJKo 3-4-1-7-03, p 34.

³¹⁴ Kelli, Lind, lk 40.

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ RKHKo 3-3-1-56-13, p 8.

³¹⁷ *Ibid.*, p 15.

³¹⁸ RKKKo 3-1-1-46-08, p 18.

³¹⁹ RKKKo 3-1-1-129-13, p 9.1.; RKKKo 3-1-1-85-11, p 37.

õigusteoreetiliste seisukohtadena eelnevat Riigikohtu praktikat ning tuginenud sellele analoogselt õigusteadlaste akadeemilistes väljaannetes avaldatud teostega.

Sealjuures on ühel juhul viidatud lahendis omakorda viidatud õiguskirjandusele ilma allikat lisamata. Otsuses nr 3-1-1-129-13 märgib kriminaalkolleegium järgmist: „Olukorras, kus isikut ei peeta kahtlustatavana kinni, sedastatakse vastav kahtlus üldjuhul menetlusdokumendis (näiteks määruses või kutses), mille alusel menetleja allutab isikut menetlustoimingule [...]. Õigusteoorias peetakse selleks menetleja iga toimingut, mis on suunatud menetluse läbiviimisele. (Vt Riigikohtu 18. veebruari 2013. a määrus kriminaalasjas nr 3-1-1-2-13, p 5.1).“³²⁰

Niisiis suunab kolleegium menetlustoimingu mõiste määratluse õigusteoreetiliste aluse otsingul määruse nr 3-1-1-2-13 juurde. Määruses väidab kolleegium aga järgmist: „Menetlustoimingu mõistet kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda. Õigusteoorias peetakse selleks menetleja iga toimingut, mis on suunatud menetluse läbiviimisele.“³²¹ Menetlustoimingu mõiste avamisel toetub kolleegium seega mingile allikale, mille olemasolu ja õigsust lugeja kontrollida ei saa. On võimalik, et kasutatud õigusteoreetiliseks allikaks on mõne kolleegiumi liikme enda teos, mistõttu pole peetud vajalikuks sellele viidata. Näiteks on mõlema kõnealuse lahendi kolleegiumi liikmeks olnud Eerik Kergandberg kirjutanud sarnasel teemal *Juridica* artikli, milles on avanud menetlustoimingute liike ja teoreetilist käsitlust.³²²

Kuid mõnel juhul võib olla peaaegu et kindel viidatud allika osas, millele kohtulahendi kirjutamisel on tuginetud, isegi kui allikat tuvastada võimaldav info on jäetud lahendisse lisamata. Näiteks on Riigikohtu halduskolleegium määruses nr 3-3-1-43-11 selgitanud põhiseaduse §-s 43 sätestatud sõnumi saladuse kaitse kontekstis sõnumi mõistet järgnevalt: „Erialakirjanduse käsitluse järgi sisaldab sõnum teavet isiku mõtete, veendumuste, arvamuste, kavatsuste, sündmuste kirjelduste ja muu kohta, mida isik soovib jagada vaid valitud suhtluskaaslastega.“³²³ See on aga peaaegu identne sel ajal kõige värskemal põhiseaduse kommenteeritud väljaande tekstiga.³²⁴ Kui tekst pärineb tõepoolest põhiseaduse kommenteeritud väljaandest, võinuks magistritöö autori hinnangul argumentatsiooni jälgitavuse ja info kontrollitavuse huvides lisada ka sellekohase allikaviite.

³²⁰ RKKKo 3-1-1-129-13, p 9.1.

³²¹ RKKKm 3-1-1-2-13, p 5.2.

³²² Kergandberg, E. Menetlustoimingute süsteem kui kohtumenetluse sisu – *Juridica* 1996/7, lk-d 316-320.

³²³ RKHKM 3-3-1-43-11, p 12.

³²⁴ „Sõnum sisaldab teavet inimese mõtete, veendumuste, arvamuste, kavatsuste, sündmuste kirjelduste ja muu kohta, mida inimene sageli soovib jagada vaid valitud suhtluskaaslasega.“ Lõhmus, U. PSK (2008) § 43/2 – Truuväli, E.-J. jt (koost.). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.

Analüüsitud andmete pinnalt võib väita, et õiguskirjanduslikke allikaid on Riigikohtu praktikas käsitletud peaaegu alati positiivsete näidetena mingisuguse seisukoha esinemisest. Iseloomustavaks näiteks on Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-14-14, milles kolleegium on tuginenud erialakirjandusest pärit seisukohtadele selgitamaks haldusorgani kaalutlusõiguse olemust,³²⁵ kaalutlusvigade liike³²⁶ ning altkäemaksu või pistise andmise karistatavust kolmandale isikule soodustuse lubamise või andmise puhul enne 2008. aastat.³²⁷ Samas on Riigikohtu praktika ebaühtlane küsimuses, kas kolleegium väljendab oma seisukohta viidatud allika suhtes või mitte. Markus Kärner on selgitanud, et kuivõrd õigusteaduslikud teosed väljendavad siiski vaid ühe (või mõne) isiku arvamust, on oluline ühildada viide kohtulahendi argumentatsiooniga, selgitamaks viite tähtsust kohtu jaoks.³²⁸ Niiviisi ei teki olukorda, kus õigusteaduslik teos omandab kohtute jaoks ekslikult siduva õiguse allika staatuse.³²⁹

Riigikohtu lahendites esineb erisugust lähenemist, kus mõnel juhul on selgelt viidatud, et õiguskirjandus toetab Riigikohtu kolleegiumi seisukohta³³⁰ või et kolleegium nõustub erialakirjanduses väljendatud seisukohaga³³¹ – kusjuures nõustumise põhjuseid reeglina välja toodud ei ole. Samas esineb ka praktikat tugineda õiguskirjandusele kui siduvale õiguse allikale, esitades seisukoha sellega selgelt nõustumist väljendamata.³³² Eriti selgelt ilmneb see nähtus viidetes kommenteeritud väljaannetele.³³³ Seega on erialakirjanduses väljendatud seisukohad Riigikohtu praktikas kohati väga mõjukad, kuid sageli jääb arusaamatuks, miks mingi seisukohaga nõustutakse.

Vähesel määral esineb olukordi, kus Riigikohus on pidanud vajalikuks õigusteadlaste seisukohti kritiseerida. Riigikohtu tsiviilkolleegium on näiteks pidanud ühel juhul õiguskirjanduses väljendatud seisukohta (koos kohtupraktikaga) potentsiaalselt eksitavaks, võides jätta muljet, et täiskasvanule seatud eestkostja saaks eestkostetavat testamendi tegemisel esindada.³³⁴ Samuti on tsiviilkolleegium pidanud kaheldavaks seisukohta, et vedaja pandiõiguse teke veosele ei olene selle käsutusõigusest ega kuuluvusest.³³⁵

³²⁵ RKKKo 3-1-1-14-14, p 863.

³²⁶ *Ibid.*, p 865.

³²⁷ *Ibid.*, p 900.

³²⁸ Kärner, lk 636.

³²⁹ *Ibid.*, lk-d 635-636.

³³⁰ Vt nt RKTko 3-2-1-72-14, p 16; RKKKo 3-1-1-14-14, p 900; RKTko 2-16-2978, p 21.

³³¹ Vt nt RKKKm, 3-1-1-108-15, p 12; RKKKo 1-21-3514, p 14; RKTko 2-16-19017, p 27.

³³² Vt nt RKKKm 1-21-8988, p 25; RKKKo 1-18-5732, p 66; RKTko 2-17-1078, p 12.

³³³ Vt nt RKKKo 1-16-6452, p 37; RKHKo 3-14-52793, p 38; RKKKo 3-1-1-99-15, p 38.

³³⁴ RKTko 2-17-1453, p 11.

³³⁵ RKTko 3-2-1-165-12, p 62.

Kõige kriitilisem on erialakirjanduses väljendatud seisukoha suhtes olnud kriminaalkolleegium, kes pidas vajalikuks kommenteerida maa- ja ringkonnakohtu viidatud KrMS kommenteeritud väljaandes toodud väidet, et KrMS § 294 mõttes saab teise kriminaalasja raames antud ütlusi avaldada tõendina vaid juhul, kui need kriminaalasjad puudutavad kuriteo ühist toime panemist ning on eelnevalt KrMS § 216 lg 2 alusel eraldatud.³³⁶ Selle väite leidis Riigikohus olevat põhjendamata ning jõudis oma analüüsi tulemusena vastupidisele seisukohale.³³⁷ Siiski on see ainus kord, kus Riigikohus on selgelt kritiseerinud õiguskirjanduses väljendatud seisukohta. Samas ei ole erialakirjanduses väidetule kohtulahendis konstruktiivselt negatiivse hinnangu andmine (või ka selle pelgalt kahtluse alla seadmine) tingimata halb nähtus. Sel viisil saaks Riigikohus anda omapoolse hinnangu õiguslikus küsimuses, mida nähakse juriidilises kirjanduses riigikohtunike nägemusest teisiti. See võiks olla põhjendatud näiteks juhul, kui tegu oleks olulise küsimusega ning õigusteoorias väljendatud seisukohast lähtumine tekitaks praktilisi probleeme.

2.3.2. Eriarvamused

Kõikidest 22 eriarvamusest, milles riigikohtunikud on viidanud õiguskirjandusele, on kaks sellised, mida võib käsitleda nõ toetavate viidetena.³³⁸ Mõlemal juhul märgivad eriarvamuse autorid, et nõustuvad seaduse kommenteeritud väljaandes esitatud seisukohaga. Enamikel juhtudel on riigikohtunikud pidanud vajalikuks viidata erialakirjandusele põhiseaduse tõlgendamise seotud küsimustes. Näiteks on viidatud eriarvamustes õiguskirjandusele põhiseaduses kasutatud mõiste „õigustloov akt“ sisutamisel,³³⁹ sotsiaalabi teenuse osutamiseks kohustatud avalik-õigusliku juriidilise isiku määratlemisel,³⁴⁰ Euroopa stabiilsusmehhanismi asutamislepingu põhiseaduspärasuse hindamisel,³⁴¹ Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse konventsiooni ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kasutamisel põhiseaduse tõlgendamise olukorras,³⁴² kohtute seaduse põhiseadusega vastuolu hindamisel,³⁴³ süütuse

³³⁶ RKKKo 1-21-2039, p-d 7, 15.

³³⁷ *Ibid.*, p-d 15, 19.

³³⁸ Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr 3-2-1-31-16; Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

³³⁹ Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00.

³⁴⁰ Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7, p 4.

³⁴¹ Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12, p 13.

³⁴² Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5, p-d 1.1-1.2.

³⁴³ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.

presumptiooni riive õigustatuse analüüsis³⁴⁴ ning põhiõiguse sõnumi saladusele esemelise kaitseala käsitluses.³⁴⁵

Lisaks on eriarvamustes viidatud erialakirjandusele ka näiteks äriühingu juhtorgani liikmete vastu esitatavate nõuete aegumistähtaja analüüsis³⁴⁶ ning Riigikogu liikme õiguste rikkumise käsitlusel Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse alusel taotluse esitamise kontekstis.³⁴⁷ Seega on riigikohtunikud eriarvamustes õiguskirjandusele viitamisel peamiselt keskendunud argumentatsiooni jaoks olulistele aspektidele ning pidanud vajalikuks viidata põhiseadusega seotud juriidiliste probleemide käsitlusel.

Nagu kohtulahendite puhul, esineb ka eriarvamustes praktikat tuua välja seisukoha esinemine erialakirjanduses, kuid jätta viitamata konkreetsele teosele. Sel viisil on õiguskirjandusele viidatud kuues lahendis.³⁴⁸

Riigikohtunikud on jätnud eriarvamustes õiguskirjandusele viitamata järgnevate küsimuste analüüsimisel:

- *Obiter dictumi* ehk kohtuasja esemeks mitteoleva küsimuse kõrvalmärkusena lahendamise kasutamise põhjendatus kohtupraktikas;³⁴⁹
- Õigustloova akti mõiste definitsioon, õigusnormi vaidlustamine õiguskantsleri poolt ja riigieelarve kulude kirjade õiguslik kvalifikatsioon;³⁵⁰
- KrMS § 63 lg-s 1 sätestatud tõendiliikide ammendatavus;³⁵¹
- Mittevaralise kahju hüvitamise juhtude ammendav regulatsioon seadusandluses;³⁵²
- Kohtuvõimu tegevuse piirid;³⁵³

³⁴⁴ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14, p-d 3-4.

³⁴⁵ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II.

³⁴⁶ Villu Kõve, Peeter Jerofjevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 8.

³⁴⁷ Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kollegiumi otsusele nr 5-23-37, p 3.

³⁴⁸ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p 3, 6-7; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16, ptk I, p 6; Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-62-14, p 9; Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14, p 6; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, p-d 2, 5; Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-5-13, millega on ühinenud Ants Kull ja Jaak Luik, p-d 3,4.

³⁴⁹ Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-62-14, p-d 3-4, 9.

³⁵⁰ Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann, p 3, 6-7.

³⁵¹ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16, ptk I.

³⁵² Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14, p 6.

³⁵³ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, millega on ühinenud Jaak Luik ja Hele-Kai Rimmel, p-d 2, 5.

- VÕS-is sätestatud kahju hüvitamise ja ühepoolse võlatunnistusega nõudest loobumise regulatsioon.³⁵⁴

Eeltoodust tulenevalt ei tõusetu esile mõnda läbivat temaatikat, mille puhul riigikohtunikud jätaaksid lisamata õiguskirjandusele viitamisel konkreetsele teosele viitava info.

Nii nagu kohtulahendite puhul, on ka eriarvamustes riigikohtunikud peamiselt tuginenud erialakirjandusele positiivses võtmes, nõustudes teise autori seisukohtadega³⁵⁵ või vähemalt neutraalselt nentides teiste autorite seisukohtade olemasolu.³⁵⁶ Samuti nähtub eriarvamustest analoogselt kohtulahenditega, et õigusteadlaste seisukohtadega nõustumist pole laialdaselt väljendatud ning kui seda ka tehakse, ei ole reeglina nõustumist põhjendatud.³⁵⁷ Kahel korral on aga riigikohtunik Eerik Kergandberg viidatud õiguskirjandusteost mõnevõrra kritiseerinud. Eriarvamuses Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendile nr 3-1-1-101-16³⁵⁸ märgib Kergandberg, et tänuväärseks kombel saab ta oma eriarvamuses kasutada Eerik Heldna hiljutist *Juridica* artiklit, kus on käsitletud teistes riikides julgeolekuasutuste poolt kogutava teabe kasutamist kriminaalmenetluses. Samas peab Kergandberg kahetsusväärseks, et Heldna ei selgita teiste riikide praktikat sellise teabe tõendina kvalifitseerimisel ega võrdle vastavat KrMS sätet välisriikide õigusnormidega. Seega on Kergandbergi kriitika suunatud mainitud teemade artiklis käsitlemata jätmisele, mitte tingimata artiklis esitatud seisukohtadele.

Teisel juhul on Kergandberg eriarvamuses Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendile nr 1-16-6452³⁵⁹ vihjanud, et KarS §-s 255 sätestatud kuritegelikku ühenduse kuulumise koosseisu seaduse eriosasse lisamise asemel oleks võinud ehk kaaluda muudatusi KarS üldosas. Lisaks toob Kergandberg välja, et koosseisu problemaatilisust iseloomustab kommenteeritud väljaande seisukoht, mille kohaselt konkreetsete kuritegude kogumis kvalifitseerimisel tuleks lähtuda õigluse põhimõttest. Ka siin kritiseerib Kergandberg sisuliselt seadusandja tegevust, mitte kommenteeritud väljaande autori Norman Aasa³⁶⁰ (keda Kergandberg viites ei nimeta) vaatepunkti. Niisiis ei kritiseeri riigikohtunikud eriarvamustes ühelgi korral tingimata viidatud

³⁵⁴ Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-5-13, millega on ühinenud Ants Kull ja Jaak Luik, p-d 3,4.

³⁵⁵ Vt nt Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Eerik Kergandbergi eriarvamus RKKKo otsusele nr 3-1-1-93-15, ptk II.

³⁵⁶ Vt nt Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359, p 8; Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, millega on ühinenud Jaak Luik ja Hele-Kai Rimmel, p 5.

³⁵⁷ Vt nt Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik; Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10, p 4.

³⁵⁸ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16, ptk I.

³⁵⁹ Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452, p 1.

³⁶⁰ Sootak, J., Pikamäe, P.(koost.). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. 4. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2015, lk XXIV.

teose autori argumentatsiooni, vaid mõnda muud aspekti. Kuna eriarvamustes on mõnel korral selle koostaja viidanud soovile algetada õigusteaduslikku diskussiooni³⁶¹, võib erialakirjanduses väljendatud seisukohtade kahtluse alla seadmine sellest eesmärgist kantuna olla põhjendatud.

³⁶¹ Erik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16, ptk I; Erik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsusele nr 3-1-1-14-14, p 2jj; teadusliku diskussiooni tekitamist võib pidada ka üheks eriarvamuse funktsiooniks, vt täpsemalt Laffranque, lk 35 jj.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli tuvastada, milline roll on õigusteaduslikel teostel Riigikohtu praktikas. Selleks esitati järgnevad uurimisküsimused:

- kui tihti viitab Riigikohus oma lahendites õiguskirjandusele;
- kas Riigikohtu viidetes õiguskirjandusele on kindlaks määratav ühtne stiil, mida viidete puhul läbivalt järgitakse;
- millistes õigusküsimustes viitavad riigikohtunikud õigusteaduslikele teostele;
- kas õiguskirjandusele viidatakse eesmärgiga tugevdada kohtulahendi argumentatsiooni või väljendada eriarvamust teoses väidetu suhtes.

Analüüsitud andmetest nähtub, et juhul kui õigusteaduslikele teostele on Riigikohtu praktikas viidatud, siis neid on enamjaolt käsitletud autoriteetsete allikatena, mis ühtib ka Aulis Aarnio arusaamaga õiguskirjandusest kui kaalukast tegurist õiguse tõlgendamisel. Kuigi erialakirjandust ei käsitleta õigusteoorias rangelt kohustusliku õiguse allikana, leidub Riigikohtu praktikas mitmeid näiteid sellest, kus õigusteadlaste seisukohti peetakse nii mõjuvõimsaks, et nendega eraldi nõustumise väljendamist ei peeta vajalikuks. Õiguskirjandusele suure väärtuse omistamine on iseloomulik ka näiteks Saksamaa kohtupraktikale, kus õigusteadlaste seisukohad on väga olulise tähtsusega.

Samas osundavad Riigikohtu võrdlemisi vähesed viited õiguskirjandusele üsna suurele erinevusele Saksa õiguskultuuriga, kus kohtud viitavad sageli õigusteooriale ning arendavad pidevalt dialoogi õigusteadlastega. Samuti ei oma Riigikohtu viited erialakirjandusele enamjaolt määravat tähtsust õigusliku küsimuse sisulisel lahendamisel, mis toetab Eesti õigusteadlaste arusaama õiguskirjandusest kui nõ abistavast vahendist õiguse tõlgendamisel. Seega sarnaneb Riigikohtu käekiri õigusteaduslikele teostele viitamisel hoopis Inglismaa praktikaga, kus õigusteadlaste seisukohtadele viitamine pole üldlevinud ning sõltub kohtuniku äranägemisest.

Kui Riigikohtu lahendi argumentatsioonis mõnda õigusteaduslikku teost kasutatakse, puudub kohtunikel seadusest tulenev kohustus sellele viidata ning viitamata jätmisel ka sanktsioon. Samuti pole kohtulahendi puhul tegemist akadeemilise teadustööga, mis välistab Riigikohtu praktikale akadeemiliste viitamiskohtade kohaldamise. Magistritöö autor on seisukohal, et kasutatud allikatele viitamine on siiski põhjendatud, sest akadeemilises töös teistele autorite

viitamise eesmärgid – nt info kontrollitavus, jälgitavus ja veenvus – omavad olulist tähtsust ka kohtulahendi puhul.

Analüüsitud Riigikohtu praktika viitab, et üldjoontes on õiguskirjanduslikele teostele viidatud vähe. Samas on tuvastatav järk-järguline viidete arvu kasv igal kümnendil alates Riigikohtu tegevuse taasalustamisest 1993. aastal. Viidete arvu kasvu põhjusteks võivad olla õiguskirjanduse laiem kättesaadavus interneti kaudu, aga ka erinevate teoste (eriti seaduste kommenteeritud väljaannete) avaldamine ja teoste mahu suurenemine.

Kõige viljakam õiguskirjandusele viitaja on Riigikohtu kriminaalkolleegium, mille viited moodustavad ligi poole kõikidest lahenditest, kus viiteid esineb. Samamoodi on kõige selgemalt erialakirjandusele viitamist soovitatud kohtunike koolitusnõukogu koostatud kriminaalkolleegiumi kohtuotsuste koostamise lühisoovitustes. Seost lühisoovituste ja suurema erialakirjandusele viitamise praktika vahel ei saa jaatada, kuivõrd lühisoovitused on kehtestatud alles 2024. aastal. Küll aga võivad soovituslikud materjalid sellegipoolest olla juhistena väärtuslikud ning suunata kohtulahendite koostamisel ühtsema stiili poole. Seega võib olla põhjendatud kaaluda ka haldus- ja tsiviilkolleegiumi lahendi koostamise lühisoovitustes kajastada detailsemalt õiguskirjandusele viitamist.

Kõige viidatumad teosed on Riigikohtu praktikas seaduste kommenteeritud väljaanded, mis kinnitab nende suurt mõju juristide seas olulise igapäevase töövahendina. Seega võib väita, et kommenteeritud väljaanded on riigikohtunike seas kõige autoriteetsemad õigusteaduslikud teosed. Eesti ainsale, kuid prestiižikaimale õiguslasele ajakirjale *Juridica* on aga viidatud ligi 30 aasta jooksul vaid 12 kohtulahendis ja 8 eriarvamuses. Kui kolleegiumi liikmed nõustuvad mõne *Juridica* artiklis esineva seisukohaga ja peavad seda juriidilise probleemi lahendamise vaatenurgast oluliseks, oleks artiklile viitamine lahendi jälgitavuse ning põhjendatuse, aga ka teise autori intellektuaalse panuse tunnustamise seisukohast oluline. Riigikohtu viited ainsale eestikeelsele õigusteaduslikule ajakirjale rõhutaksid ka selle väljaande olulisust ja mõjukust Eesti õigusmaastikul.

Riigikohtu viidete stiil on analüüsitud lahendite pinnalt ebaühtlane ning ei järgi rangelt ühtki kindlaks määratavat viitamissüsteemi. Kuivõrd Riigikohus pole teadaolevalt kohustuslikult ega soovituslikult seotud ühegi viitamise stiiliga, sõltuvad viidete ülesehitus ja nendes sisalduvate andmete hulk konkreetsest kolleegiumist või riigikohtunikust. Kohtulahendite puhul sisaldavad viited suurema tõenäosusega teose pealkirja, selle avaldamise aastale ning lehekülge või kommenteeritud väljaande puhul kommentaari ja punkti. Eriarvamustes leiduvate viidete puhul esinevad samas üldjuhul suurema tõenäosusega kõik rahvusvahelises ja eestikeelses

akadeemilises praktikas levinud elemendid: teose autor, teose pealkiri ja alapealkiri, teose välja andnud kirjastus ning teose ilmumise aasta. Sellest hoolimata ei ole ka eriarvamuste viited stiililiselt ühetaolised.

Ühtse kokkulepitud viitamisstiili puudumine ei kahjusta enamasti suurel määral kohtulahendi või eriarvamuse kontrollitavust. Samas esineb näiteid, kus allikaviite puhul on keeruline kui mitte võimatu olla kindel, millisele teosele konkreetsel juhul viidatakse. Nii on näiteks Jüri Põllu eriarvamuse Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13 ja halduskolleegiumi otsuse nr 3-13-481 puhul, kus viide kommenteeritud väljaandele ei võimalda täpselt kindlaks määrata, millisele kommenteeritud väljaande versioonile on viidatud.

Samuti puudub ühtse stiili puhul selge suunis viidata ka teose autorile ja tema argumentatsiooni isikustada, mis on üheks viitamise põhjendustest. Riigikohtu viidete esmasest analüüsist võib näiteks nähtuda, nagu poleks Karin Seinale Riigikohus justkui kordagi viidanud. Samas on Sein mitme Riigikohtu praktikas viidatud kommenteeritud väljaandes sisalduva kommentaari autor. Põhjalik lugeja võib viite kaudu kommentaari autori üles otsides selle asjaolu ka iseseisvalt tuvastada, kuid kohtulahendis jääb teose koostaja intellektuaalne panus sageli mainimata. Ühtsema stiili kasutamine viidete vormistamisel – näiteks kohtulahendi koostamise soovitude täiendamise kaudu – võiks läbivalt tagada argumentatsiooni jälgitavuse ja kontrollitavuse nii õiguspraktikutele kui ka mittejuristidele.

Teemadering, mille puhul Riigikohus on pidanud vajalikuks õiguskirjandusele viidata, on üpris lai. Kui tsiviilkolleegium ja halduskolleegium on kõige enam viidanud erialakirjandusele enda õigusharu raames tõusetunud küsimustes – vastavalt ühinguõiguslike ja Euroopa Liidu õiguse ning põhiseaduse tõlgendamise puhul – siis kriminaalkolleegium on enim toetunud kirjandusele siis, kui kaasuse lahendamisel on tekkinud mõni karistusõigusest väljapoole jääv küsimus. Eriarvamustes on riigikohtunikud analoogselt halduskolleegiumiga pidanud oluliseks lisada viited teiste autorite seisukohtadele põhiseaduse tõlgendamisega seotud küsimustes. Kui lähtuda eeldusest, et eriarvamuse eesmärgiks on veenda laiemat üldsust oma argumentatsiooni õigsuses, võib järeldada, et põhiseaduse tõlgendamine põhjustab riigikohtunike seas enim erimeelsusi, mis viivad eriarvamuste kirjutamiseni ja omakorda viidateni erialakirjandusele.

Nii Riigikohtu lahendites kui riigikohtunike eriarvamustes on reeglina viidatud õiguskirjandusele positiivses võtmes, st teoses väljendatud seisukohaga sõnaselgelt või kaudselt nõustudes. Vaid mõnel korral on peetud vajalikuks tuua välja mõni erialakirjanduses väljendatud seisukoht eesmärgiga kritiseerida kas seisukohta ennast või seaduses sätestatud regulatsiooni, mis on viinud vastava seisukoha tekkeni. Samas peab magistrirõõ autor

Riigikohtu praktikas või eriarvamustes mõne õiguskirjanduses väljendatud seisukoha kahtluse alla seadmist positiivseks – nii panustaks ja arendaks Riigikohus õigusteaduslikku diskussiooni. See ei tähenda, et Riigikohus peaks eraldi püüdlema selle poole, et õigusteadlasi rohkem kritiseerida. Küll aga leiab magistr töö autor, et Riigikohtu sagedasemal diskussioonil õigusteadlaste seisukohtadega oleks Eesti õigusruumile võimaldaks läbi ühise arutelu arendada õiguslike probleemide ühtsemat mõistmist ja lahenduste leidmist. Heaks näiteks on Eerik Kergandbergi eriarvamused Riigikohtu lahenditele nr 3-1-1-101-16 ja 1-16-6452, milles on diskussiooni edendamiseks käsitletud kohtulahendi pinnalt tõusetunud õiguslikke probleeme.

Suhteliselt levinud on aga praktika viidata lahendis või eriarvamuses mõnele õiguskirjanduses esineva seisukoha esinemisele, kuid jätta oma väite toetuseks viitamata konkreetsele teosele. See muudab argumentatsiooni vähem kontrollitavaks ning võib tekitada küsimusi väidetud seisukoha põhjendatusest. Kuigi kohtulahendi ega eriarvamuse puhul ei ole tegu teadusartikliga, milles üldjuhul viidatakse paljudele allikatele, võib viitel mõne teise autori seisukohale (kui seda argumentatsioonis kasutatakse) olla argumenti tugevdav mõju. Allikaviiteta tuginemine õigusteooriale või õiguskirjandusele võib samas tekitada kahtlusi esitatud väite korrektsuses, kuivõrd selle kontrollitavus on võimatu või vähemalt raskendatud. Analüüsitud andmed näitavad positiivset tendentsi aina rohkem lisada Riigikohtu kohtupraktikas viiteid õiguskirjandusele.

Õiguskirjandusele viitamine lisab kohtulahendile ja eriarvamusele täiendava kaalu, kuivõrd näitab, et kolleegiumi või kohtuniku argumentatsiooniga nõustutakse ka õigusteaduses. Samuti võimaldab viitamine lisaks õigusteadusliku diskussiooni edendamisele kontrollida esitatud seisukoha originaalallikat ja jälgida selgemalt kohtu argumentatsiooni kujunemist. Seega on hoolimata sellekohase kohustuse puudumisest põhjendatud viidata õigusteaduslikele teostele, kui neile kohtulahendi koostamisel tuginetakse.

SUMMARY

Implementation of law necessarily requires it to be interpreted. One of the tools that can be used when interpreting law is legal literature. The role of legal literature can be different in distinct legal systems. For example, the German legal system regards the works of legal scholars as highly authoritative and those works are frequently cited in court judgements. In the English legal system, however, citations to legal scholars are more rare and depend on the desires of specific judges. So far no academic works have been published regarding the role of legal literature in Estonia.

The purpose of this masters' thesis was to explore the role of legal literature in the practice of the Supreme Court of Estonia. To this end, the following research questions were posed:

- how often does the Supreme Court cite legal literature in its decisions;
- can a definable uniform style be ascertained in the Supreme Court's citations to legal literature, which is consistently followed throughout the citations;
- on which legal questions does the Supreme Court deem it necessary to cite legal literature;
- are citations to legal literature made with a view to reinforce the arguments of a judicial decision or to express disagreement with the positions stated in legal literature.

The method used in the thesis was to analyse the citations in Supreme Court decisions and dissenting opinions using the Supreme Court's own search engine on its website. The relevant decisions were filtered out by searching several keywords, which would lead to as many reasonably identifiable works as possible.

The term „legal literature“ is understood in this thesis to be any written legal scientific text, which uses objective methods to reach highly trustworthy and verifiable knowledge. Therefore, for example, such works as articles of the legal publications *Juridica* and *Juridica International* are covered by this term, but opinion pieces published in any non-academic publications are not.

The first chapter of this thesis introduces the concept of source of law and describes how legal literature is understood within this context. Furthermore, the first chapter discusses the purposes of citing legal literature of court judgements and any potential consequences of not citing to works of legal scholars if their works are used in the court's reasoning. The second chapter is

divided into three parts: the first part provides statistical information on Supreme Court citations to legal literature, including the most-cited works and authors. The second part discusses the citation style of the Supreme Court in comparison to styles used in academia. The third and final part provides information on legal questions, regarding which the Supreme Court has deemed it necessary to cite academic works.

The analysis of Supreme Court decisions and dissenting opinions showed that the Supreme Court does not cite legal scholarship very often. Only 94 court judgements and 22 dissenting opinions contain citations to legal scholarship. However, the tendency to cite legal scholarship has been increasing in every decade since the 1990s, which may be due to increased availability of legal literature. Another reason for increased citations may be commented editions of laws, which are widely used by jurists and have been more extensively published in recent history.

Wide use of commented editions of laws is also reflected in the fact that they are the most cited works of legal literature by every chamber of the Supreme Court, making them the most authoritative works of legal scholars among Supreme Court judges. Somewhat surprisingly, the most prestigious legal journal in Estonia and the only one published in Estonian, *Juridica*, has been cited in Supreme Court practice only 20 times (in 12 court decisions and 8 dissenting opinions) in the over 30 years of its existence. The author of this thesis believes that more citations to the only Estonian legal journal by the Supreme Court would emphasize its importance and influence in the Estonian legal landscape.

With regard to the second research question, the analysis suggests that there is no uniform style of citations used by the Supreme Court. There is no obligation for the Supreme Court to use any citation style or cite legal literature in court judgements at all. This means that in case a legal scholars' work is used in compiling the reasoning of the court judgement or dissenting opinion and such use contradicts the Copyright Act, there is no actionable remedy in Estonian law for the legal scholar for the violation of their rights. Furthermore, there are no publicly available citation guidelines that the Supreme Court would voluntarily be bound by. Therefore the citation and the different aspects surrounding it (e.g. design and content of the citation) depend on the specific Supreme Court judge or chamber.

There are some aspects of citations that can be considered to be widely accepted in academia – author, title, year of publication and publishing house that has published the work. Usually the page(s) of the work is also included in the citation. It can be concluded from the analysis that Supreme Court citations in court judgements are more likely to include the title of the work, publication year, and the page or, in the case of a commented editions of laws, the number that

identifies the specific paragraph and the relevant information. In dissenting opinions, however, citations more likely include all the aforementioned elements. Nevertheless, the citations in dissenting opinions are not stylistically uniform. The lack of a unified citation style does not usually significantly harm the understandability of the argumentation included in the court judgement or dissenting opinion.

Sometimes it appears from the analysis that the citation does not provide enough evidence to be sure about which work has been cited. This can happen when the citation to a commented edition of a law does not include, for example, the year of publication. As commented editions can be updated multiple times, this can create confusion as to the specific work that has been cited. Analysed Supreme Court practice also points to the author of the work as a second possible cause of confusion. Citations to authors of works have sometimes been neglected in Supreme Court practice. Lack of citation to the author of the work may make it hard to clearly pay homage to the author's intellectual effort, which is one of the reasons for citation in academic works.

The initial analysis of Supreme Court citations shows, for example, that the Supreme Court has never cited legal scholar Karin Sein. However, Sein is the author of several parts of the commented editions of laws cited in Supreme Court practice. A thorough reader can independently identify her authorship by searching for the author of the comment referred to in the court judgement, but such practice still leaves the intellectual contribution of the author unmentioned. Using a more unified style in formatting citations – such as through supplementing the recommendations for drafting court decisions published by the Training Council – could consistently ensure the verifiability of Supreme Court argumentation.

Regarding the third research question, the range of topics for which the Supreme Court has deemed it necessary to cite to legal literature is quite broad. While the civil chamber and administrative chamber have most frequently referred to legal literature on issues arising within their respective fields of law, the criminal chamber has most often relied on legal scholars on questions outside criminal law. In dissenting opinions Supreme Court judges have most often considered it important to include citations to legal literature on issues related to constitutional interpretation.

With regard to the fourth research question, legal literature is generally cited in a positive light in both Supreme Court decisions and dissenting opinions. This means that Supreme Court judges are more likely to explicitly or implicitly agree with the position expressed in legal literature. Only on a few occasions has the Supreme Court or judge in a dissenting opinion

criticised a legal scholar's position or its application in the case at hand. The author of this master's thesis considers the practice of questioning a legal scholar's position in Supreme Court practice or dissenting opinions to be positive, because this would contribute to the discussion between the courts and academia, which in turn develops the Estonian legal culture. Thus the Supreme Court would contribute to and develop legal scholarly discussion.

A surprising aspect arising from the analysed data is that it is relatively common practice to refer to a position expressed in legal literature in a court judgement or dissenting opinion (e.g. „this claim is also supported by legal literature“) but not to cite the specific work supporting the claim made. This practice makes the argumentation less verifiable and may raise questions about the justification of the stated position. It should be noted that in Estonian legal culture, a court decision or dissenting opinion is not considered to be analogous to a scientific article, in which many sources are generally cited. However, if another author's position is used during compiling the reasoning of a court judgement or dissenting opinion, a reference to that position can have a strengthening effect on the argument. Relying on legal literature without providing information that would allow to identify the source may give rise to doubts about the validity of the presented claim, as its verifiability is very difficult.

In sum, the analyzed data shows that if legal literature is cited in a Supreme Court judgement or dissenting opinion, they hold an authoritative position in the court's reasoning. In Estonian legal theory, the opinions of legal scholars are viewed as supplementary resources for interpreting law, not strictly binding sources of law. However, there are several examples in the Supreme Court's practice where the positions of legal scholars are deemed so influential that expressing separate agreement with them is not considered necessary. This view is similar to the one expressed in foreign legal literature, in which legal scholarship can have an authoritative and influential role in interpreting law. Assigning significant value to legal literature is also a characteristic of German legal culture, where the works of legal scholars are of great importance.

However, the relatively few references to legal literature by the Estonian Supreme Court indicate a considerable difference from German legal culture, where courts frequently refer to legal theory. Additionally, the Supreme Court's references to legal literature generally does not have a decisive impact on the substantive resolution of the particular legal issue at hand, which supports the understanding that legal literature serves as an auxiliary tool in the legal interpretation of the Supreme Court. Therefore, the Supreme Court's approach to citing legal

scholarly works more resembles the English legal culture, where references to the positions of legal scholars are not very common.

This master's thesis argues that citing legal literature adds additional weight to the reasoning in court judgments and dissenting opinions, because it shows that the court's arguments (or an argument that the court agrees with) is also presented by legal scholars. In addition, citation to legal scholarship – especially a critical citation – promotes discussion between the courts and academia. For the reader of the judgement or dissenting opinion, a citation provides the information necessary for verifying of the original source of the presented position and following the development of the court's reasoning. Therefore, despite the lack of legal obligation to do so, it is justified to refer to legal scholarly works if they are relied upon in drafting the court judgement or dissenting opinion.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996.
2. Aua, K. Autorikahju olemus ja liigid – *Juridica* 2002/10.
3. Bachmann, T. Teaduspraktika tahud ja toed. Tartu Ülikooli Kirjastus 2004.
4. Bailey, S. *Academic Writing: A Handbook for International Students*. London and New York: Routledge 2015.
5. Barwick, G. *A Radical Tory. Garfield Barwick's Reflections and Recollections*. Sydney: The Federation Press 2015.
6. Beazley, M. B., Smith, M. *Legal Writing for Legal Readers. Predictive Writing for First-Year Students. Second Edition*. New York: Wolters Kluwer Law&Business, 2014.
7. Beazley, M. B. *A practical guide to appellate advocacy*. New York: Aspen Publishers 2006.
8. Campagnolo, Y., Andrzejewski, C. The Most-Cited Law Review Articles of All Time by the Supreme Court of Canada – *Alberta Law Review*, 2022/60, No 1.
9. Cooney, M. What Judges Cite: A Study of Three Appellate Courts – *Stetson Law Review*, 2020/50.
10. Chew, A. Z. Citation Literacy – *Arkansas Law Review* 2018/70, No 4.
11. Chew, A. Z. Stylish Legal Citation – *Arkansas Law Review* 2018/71, No 4.
12. Dzehtsiarou, K., Ridi, N. The Use of Scholarship by The European Court of Human Rights – *International and Comparative Law Quarterly*, 2024/73, No 3.
13. Editors of the *Columbia Law Review* jt. *The Bluebook. A Uniform System of Citation. Twentieth Edition*. Cambridge: The Harvard Law Review Association, 2015.
14. Ernits, M. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas – *Juridica* 2010/9.
15. Errami, M. jt. Déjà vu—A study of duplicate citations in Medline – *Bioinformatics*, 2008/24, No 2.
16. Hyland, K. *Academic Attribution: Citation and the Construction of Disciplinary Knowledge – Applied Linguistics* 1999/20, No 3.
17. Garner, B. A. *The Winning Brief: 100 Tips for Persuasive Briefing in Trial and Appellate Courts. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2014.
18. Garner, B. A. *Legal Writing in Plain English: A Text With Exercises*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2001.
19. Gilbert, G. N. Referencing as Persuasion – *Social Studies of Science* 1977/7, No 1.

20. Guberman, R. Point Made. How to Write Like the Nation's Top Advocates. Second Edition. New York: Oxford University Press 2014.
21. Jakab, A. Judicial Reasoning in Constitutional Courts. A European Perspective – German Law Journal 2013/14, No 8.
22. Kangur, A. Kohus ja Kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012.
23. Kelli, A., Lind, S. Kohtupidamine ja autoriõigus: mis saab siis kui kohtulahend on plagiaat? – Juridica 2015/1.
24. Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost.). Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
25. Kergandberg, E. Menetlustoimingute süsteem kui kohtumenetluse sisu – Juridica 1996/7.
26. Kull, I. Eesti tsiviilõiguse allikate tugev ja nõrk kohustuslikkus – Juridica/7.
27. Kõve, V jt (koost.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI-X osa (§-d 306-474). Kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2017.
28. Kärner, M. Riigikohus karistusõiguse tõlgendajana – Juridica 2022/9-10.
29. Laffranque, J. Kohtuniku eriarvamus. Selle võimalikkus ja vajalikkus Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Tartu: Tartu Ülikool 2003.
30. Lind, S. Võõrastele seisukohtadele tuginemine kohtulahendis – viidata või mitte? Kohtute aastaraamat 2018. *Sine loco*: Riigikohus 2018.
31. Liptak, A. Keep the Briefs Brief, Literary Justices Advise. New York Times, 20.05.2011. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.nytimes.com/2011/05/21/us/politics/21court.html>. (15.03.2025).
32. Luts-Sootak, M. Eesti õigusteadus 2019. aasta vaates – Juridica 2019/6.
33. Luts-Sootak, M., Siimets-Gross, H. Eesti õiguse 100 aastat. Vene keisririigi pärandi haldajast Euroopa õiguse kaaskujundajaks. Tallinn: Post Factum 2019.
34. Mattila, H.E.S. Cross-references in Court Decisions: A Study in Comparative Legal Linguistics. – Lapland Law Review 2011/1, No 1.
35. Merusk, K., Pilving, I. (koost.). Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2013.
36. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004.
37. Narits, R. Tõlgendamine: teadus või seadus? – Juridica 1994/4.
38. Neville, C. The Complete Guide to Referencing and Avoiding Plagiarism. Second Edition. New York: Open University Press 2010.

39. Pertherbridge, L, Schwartz, D.L. An empirical assessment of the Supreme Court's use of legal scholarship. – *Northwestern University Law Review* 2012/ 106, No 3.
40. Roig, M. Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know – *Biochemia Medica*, 2010/20, No 3.
41. Posner, R. The Bluebook Blues – *The Yale Law Journal*, 2011/120, No 4.
42. Posner, R.A. An Economic Analysis of the Use of Citations in the Law – *American Law and Economics Review* 2000/2, No 2.
43. Pruks, P. Juridica minevikust, tulevikust ja veebist 200. numbri künnisel – *Juridica* 2013/4.
44. Scalia, A., Garner, B. A. *Making Your Case: The Art of Persuading Judges*. Thomson West, 2008.
45. Shapiro, F.R. The most-cited legal scholars revisited – *University of Chicago Law Review*, 2021/88, No 7.
46. Shapiro, F.R., Pearse, M. The Most-Cited Law Review Articles of All Time – *Michigan Law Review*, 2012/110, No 8.
47. Sootak, J., Siimets-Gross, H. (koost.). Üliõpilastöö kirjutamine ja vormistamine. Juhend õigusteaduskonna üliõpilastele. Juura: Tallinn 2020.
48. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost.). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. 4. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2015.
49. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost.). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. 5. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2021.
50. Truuväli, E.-J. jt (koost.). *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 2. vlj.* Tallinn: Juura 2008.
51. Varul, P. *Austatud lugeja!* – *Juridica* 2000/1.
52. Varul, P. jt. *Tsiviilõiguse üldosa*. Tallinn: Juura 2012.
53. Varul, P. jt. *Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2023.
54. Varul, P. jt. *Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207)*. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.
55. Varul, P. jt. *Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207)*. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006.
56. Vogenauer, S. *Sources of Law and Legal Method in Comparative Law*. – *The Oxford Handbook of Comparative Law*. M.Reimann, R. Zimmermann (koost.). Oxford University Press 2019.

57. Volokh, E. Academic Legal Writing: Law review articles, student notes and seminar papers. New York: Foundation Press 2003.
58. West, R., Stenius, K., Kettunen, T. Use and Abuse of Citations. Publishing Addiction Science: A Guide for the Perplexed. Ubiquity Press 2017.
59. Williams, R.B. Citation systems in the biosciences A history, classification and descriptive terminology – Journal of Documentation 2011/67, No 6.

Kasutatud allikad

60. Ajakirja Juridica International avalaht. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridicainternational.eu/> (21.04.2025).
61. Juridica ajakirja veebilehekülg „Tutvustus“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/index.php?show=about> (05.03.2025).
62. Juridica ajakirja veebilehekülg „Arhiiv“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/archive.php> (05.03.2025).
63. Juridica ajakirja veebilehekülg „Autorid“. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.juridica.ee/author_list.php?show=author (15.03.2025).
64. Juuraveebi avalaht. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://juuraveeb.ee/> (21.04.2025).
65. Juridica veebilehekülg „Nõuded kaastöele“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.juridica.ee/index.php?show=requirement> (21.04.2025).
66. Juuraveebi veebilehekülg „Võlaõigusseadus I“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://volaoigusseadus-i.juuraveeb.ee/> (21.04.2025).
67. Lind, S., Sepp, H. (koost.). Kohtuotsuse koostamise lühisoovitused kriminaalasjas. 2., uuendatud ja täiendatud versioon (2023). Kinnitatud kohtunike koolitusnõukogu otsusega 24.01.2024. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/Kohtuotsuse%20koostamise%20l%C3%BChisoovitused_krim2_kehtiv.pdf (12.04.2025).
68. Paal, K. (koost.). Kohtuotsuse koostamise lühisoovitused tsiviilasjas. Kinnitatud kohtunike koolitusnõukogu otsusega 16.09.2024. Arvutivõrgus kättesaadav: [https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/KOHTUOTSUSE%20KOOSTAMISE%20L%C3%9CHISOOVITUSEDtsiviil2024%20\(fin\).pdf](https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/KOHTUOTSUSE%20KOOSTAMISE%20L%C3%9CHISOOVITUSEDtsiviil2024%20(fin).pdf) (12.04.2025).

69. Pruks, P. jt. Milles seisneb kommenteeritud väljaande tähtsus? Kirjastuse Juura kasutajakonto veebikeskkonnas Youtube. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://youtu.be/xveEp6mrAE> (18.01.2025).
70. Saarmets, V. (koost.). Kohtuotsuse koostamise lühisoovitused haldusasjas. Kinnitatud kohtunike koolitusnõukogu otsusega 16.09.2024. Arvutivõrgus kättesaadav: [https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/Kohtuotsuse%20koostamise%20I%C3%BChisoovitused%20haldusasjas2024\(fin\).pdf](https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/3.%20V%C3%A4lisveebi%20sisu%20materjalid/Kohtuotsuse%20koostamise%20I%C3%BChisoovitused%20haldusasjas2024(fin).pdf) (12.04.2025).
71. Sihtasutuse Iuridicum veebilehekülj "Tutvustus". Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.iuridicum.ee/tutvustus> (21.04.2025).
72. Riigikohtu lahendite otsingumootor. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?otsuseKpalgus=01.01.1993&otsuseKpLopp=31.12.2024&sortVaartus=LahendiKuulutamiseAeg&sortAsc=false&kuvadaVaartus=Pealkiri&pageSize=25&defaultPageSize=25> (15.01.2025).
73. Riigikohtu veebilehekülj „Ametis olevad riigikohtunikud“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/ametis-olevad-riigikohtunikud> (21.04.2025).
74. Riigikohtu veebilehekülj „Endised Riigikohtu liikmed“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/ajalugu/endised-riigikohtu-liikmed> (21.04.2025).
75. Riigikohtu veebilehekülj „Kolleegiumid“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/kolleegiumid> (21.04.2025).
76. Riigikohtu veebilehekülj „Statistika“. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/statistika> (15.03.2025).
77. Times Higher Education. World University Rankings by Subject 2025: Law. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2025/subject-ranking/law> (21.04.2025).

Kasutatud õigusaktid

78. Autoriõiguse seadus – RT I, 21.06.2024, 5.
79. Halduskohtumenetluse seadustik – RT I, 06.07.2023, 30.
80. Karistusseadustik – RT I, 12.12.2024, 6.
81. Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 12.12.2024, 7.
82. Magistritööde nõuded õigusteaduskonnas. Vastu võetud õiguseaduskonna nõukogu 13.11.2023 otsusega. Arvutivõrgus kättesaadav:

<https://sotsiaalteadused.ut.ee/sites/default/files/2023-11/Lisa%201.%20%C3%95igusteaduskonna%201%C3%B5put%C3%B6%C3%B6de%20n%C3%B5uded.pdf> (21.04.2025).

83. Nõuded üliõpilastöödele TalTechi majandusteaduskonnas. Kinnitatud majandusteaduskonna dekaani 09.06.2022 korraldusega nr 1-24/194. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://oigusaktid.taltech.ee/wp-content/uploads/2020/11/SBG-Nouded-uliopilastoodele-EST.pdf> (12.04.2025).
84. Riigivastutuse seadus – RT I, 11.03.2023, 86.
85. Tallinna Ülikooli Ühiskonnainstituudi nõukogu. Üliõpilastööde koostamise ja kaitsmise juhend. Kinnitatud TLÜ Ühiskonnateaduste Instituudi nõukogu otsusega 04.10.2016, kehtib 19.11.2019 redaktsioonis. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/Dokumendid/U%CC%88lio%CC%83pilasto%CC%88o%CC%88de%20koostamise%20ja%20kaitsmise%20juhend-o%CC%83igus_0.pdf (12.04.2025).
86. Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I, 31.12.2024, 48.
87. Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I, 31.12.2024, 41.
88. Võlaõigusseadus – RT I, 04.07.2024, 18.
89. Õppekorralduseeskiri. Vastu võetud Tartu Ülikooli senati 28.05.2021 määrusega nr 3 (jõust. 30.08.2021), kehtib 31.05.2024 redaktsioonis. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://sisu.ut.ee/ope/akadeemilise-hea-tava-jargimine/> (21.04.2025).

Kasutatud kohtupraktika

90. RKÜKo 5-19-29.
91. RKKKo 1-22-1425.
92. RKKKm 1-21-8988.
93. RKKKo 1-21-3082.
94. RKKKo 1-20-9406.
95. RKHKo 3-19-1416.
96. RKKKo 1-18-5732.
97. RKKKo 1-16-5213.
98. RKKKo 3-1-1-14-14.
99. RKPJKo 3-4-1-54-13.
100. RKTko 3-2-1-4-06.

101. RKTko 3-2-1-145-04.
102. RKHKm 3-23-2480.
103. RKTkm 3-2-1-72-14.
104. RKHKo 3-3-1-56-13.
105. RKÜKo 3-4-1-6-12.
106. RKKKo 3-1-1-15-12.
107. RKKKo 3-1-1-8-10.
108. RKKKo 3-1-1-27-08.
109. RKTkm 3-2-1-120-07.
110. RKHKm 3-3-1-13-12.
111. RKKKm 3-1-1-31-01.
112. RKKKo 3-1-1-80-97.
113. RKKKo III-1/1-10/95.
114. RKHKm 3-3-1-43-11.
115. RKTko 3-2-1-15-05.
116. RKKKo 3-1-1-69-01.
117. RKHKm 3-3-1-55-10.
118. RKTko 2-22-4074.
119. RKTko 2-21-1758.
120. RKPJKm 5-23-36.
121. RKKKo 1-21-3514.
122. RKHKo 3-20-2325.
123. RKKKo 1-20-1208.
124. RKKKo 1-20-2438.
125. RKTko 2-17-1453.
126. RKPJKo 5-19-38.
127. RKTko 2-17-1078.
128. RKKKo 1-18-7833.
129. RKTko 2-16-19017.
130. RKTko 2-17-17217.
131. RKTko 2-17-10348.
132. RKKKm 1-18-1170.
133. RKTko 2-16-2978.
134. RKTko 2-14-25115.

135. RKTkm 3-2-1-7-17.
136. RKKKo 3-1-1-60-16.
137. RKTko 3-2-1-9-16.
138. RKKkm 3-1-1-108-15.
139. RKTko 3-2-1-165-12.
140. RKKKo 3-1-1-93-12.
141. RKTko 3-2-1-157-10.
142. RKTko 2-22-2313.
143. RKÜKo 3-24-1273.
144. RKTko 2-22-115921.
145. RKKkm 1-23-5055.
146. RKTko 2-20-9824.
147. RKKkm 1-22-7101.
148. RKHKo 3-21-54.
149. RKTkm 2-21-4060.
150. RKKKo 1-20-2133.
151. RKKKo 1-21-2039.
152. RKHKo 3-21-1733.
153. RKKKo 1-20-1301.
154. RKTko 2-15-7163.
155. RKTko 2-18-2908.
156. RKHKo 3-14-52793.
157. RKKKo 1-16-6452.
158. RKHKo 3-3-1-65-16.
159. RKHKo 3-3-1-57-16.
160. RKKKo 3-1-1-99-15.
161. RKHKo 3-3-1-9-14.
162. RKTko 3-2-1-103-08.
163. RKHKo 3-13-481.
164. RKKKo 1-20-7409.
165. RKKKo 1-18-10214.
166. RKKKo 1-16-4665.
167. RKKKo 3-1-1-102-16.
168. RKKKo 3-1-1-93-15.

169. RKKKo 3-1-1-46-08.
170. RKHKm 3-3-1-38-08.
171. RKTko 3-2-1-6-06.
172. RKKKo 3-1-1-4-04.
173. RKKKo 3-1-1-124-01.
174. RKPJKo 3-4-1-3-98.
175. RKKKo 3-1-1-129-13.
176. RKTko 3-2-1-73-13.
177. RKKKm 3-1-1-2-13.
178. RKKKo 3-1-1-85-11.
179. RKKKo 3-1-1-3-10.
180. RKPJKo 3-4-1-7-03.
181. RKKKo 1-16-10326.
182. RKKKm 1-17-11509.
183. RKPJKo III-/A-1.
184. RKPJKo 3-4-1-2-98.

Kasutatud eriarvamusd Riigikohtu lahenditele

185. Uno Lõhmuse eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00.
186. Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-1-00, millega on ühinenud Tõnu Anton, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Ants Kull, Jaano Odar ja Harri Salmann.
187. Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-101-16.
188. Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10.
189. Priit Pikamäe eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-16-10.
190. Peeter Jerofejevi, Ants Kulli ning Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 1-17-2359.
191. Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-7.
192. Henn Jõksi, Ott Järvesaare, Eerik Kergandbergi, Lea Kivi, Ants Kulli ja Lea Laarmaa eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-6-12.
193. Juhan Sarve eriarvamus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele nr 5-23-37.

194. Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-62-14.
195. Henn Jõksi ja Villu Kõve eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-71-14.
196. Ants Kulli eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsusele nr 3-2-1-106-03.
197. Malle Seppiku eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrusele nr-3-2-1-31-16.
198. Ivo Pilvingu eriarvamus Riigikohtu halduskolleegiumi otsusele nr 3-22-1072.
199. Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 5-18-5.
200. Jüri Põllu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-4-1-29-13, millega on ühinenud riigikohtunikud Eerik Kergandberg ja Jaak Luik.
201. Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-94-14.
202. Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtumäärusele nr 3-1-1-22-16, millega on ühinenud Hannes Kiris.
203. Eerik Kergandbergi konkureeriv arvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 1-16-6452.
204. Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsusele nr 3-1-1-93-15.
205. Eerik Kergandbergi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-1-3-10-02, millega on ühinenud Jaak Luik ja Hele-Kai Rimmel.
206. Tambet Tampuu eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele nr 3-2-1-5-13, millega on ühinenud Ants Kull ja Jaak Luik.